ՔԱՌԱՍՈՒՆԵՐԵՔԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվանը և 7 ամսվանը 6 րուբլի. ամսական 85 կոպ.
Առանձին համարները ԱՄԵՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.
Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը.
Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція «Мшакъ» Соломоновская ул., № 21.
Tiflis, Rédaction „Mschak"
Խմբագրատան տելեֆոն № 2—53.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից)
Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզվով
Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 20—10 կոպ.
Տպարանի տելեֆոն № 67.

ՄՇԱԿ

Հասցէն՝ ТИФЛИСЪ, Редакція «МШАКЪ». Соломоновская ул., № 21.
TIFLIS, Rédaction du journal «MSCHAK».

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻ 1-ԻՑ ՄԻՆՉԵՒ ՏԱՐՎԱՅ ՎԵՐՋԸ 4 ՌՈՒԲ.
Բաժանորդագրվել կարելի է իւրաքանչիւր ամսի 1-ից սկսած:
Հասցէն փոխելու համար պէտք է ուղարկել նաև հին հասցէն և 40 կ. նամականիշ։ ՀԻՆ ՀԱՍՑԷՆ և 40 կ. չուղարկողների խընդիրները՝ հասցէն փոխելու վերաբերմամբ՝ ԿԸ ԹՈՂՆՎԵՆ ԱՆՀԵՏԵՒԱՆՔ։

Յայտարարութիւնների համար պիտի վճարել I երեսի վրա իւրաքանչիւր տողատեղին (պետիտ)—20 կ., IV երեսի վրա—10 կոպ.։
1914 թւի տարեկան բաժանորդները, որոնք առ 1-ն յունվարի 1915 թ. լրիւ վճարած կ՚լինեն բաժանորդավճար 10 րուբլին, ՁՐԻԱԲԱՐ կը ստանան հետեւեալ 2 գրքերից մէկն ու մէկը «ԳՐ. ԱՐԾՐՈՒՆՈՒ ԱՇԽԱՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ 1865—1871 Թ.», «ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՆԵՐ» Վրձինի։
ՆՊԱՍՏԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԿԱՄ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ

ՊՐՕԳԻՄՆԱԶԻՕՆ Կ. ԼԻՍԻՑԵԱՆԻ
Պետական պրօգիմնազիաների իրաւունքներով։ Տղաների եւ աղջիկների միատեղ ուսուցում։
Բացվում է IV դասարան։ Վերաքննութիւնները՝ օգոստոսի 30-ին և սեպտ. 1-ին, ընդունելութեան քննութիւնները՝ սեպտեմբերի 2-ին, 3-ին և 4-ին, մաղթանքը՝ 5-ին, ուսման սկիզբը՝ 6-ին։ Սերգիեվսկայա փ. ս. տ. № 20։
ստ. (19,26,30,2) 765. 5—4

ՀԱՄԱԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

—o—

ՌՈՒՍ-ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԵՒ ՌՈՒՍ-ԱՒՍՏՐԻԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)

29 օգոստոսի

ՊԵՏՐՕԳՐԱԴ.—Պաշտօնական։ Օգոստոսի 28 ից Գերագոյն Զօրահրամանատարի շտաբի կողմից. «Այն աջողութիւնը, որ ձեռք բերին մեր զօրքերն օգոստ. 27-ին Կրասնիկի աւստրօ-ունգարական զօրքի դէմ ունեցած կռիւներում, շարունակվում է աճել։ Տօմաշէվից և Ռավա-Ռուսկայից մինչև Դնեստրի ընկած զօրաճակատում տեղի են ունենում յամառ կռիւներ։ Արևմուտքից տեղափոխված գերման զօրքերը կենտրոնացել են Արևելեան Պրուսիայում Ալլա գետի վրա։ Օգոստ. 27-ին սկսվեց նրանց արշաւանքը, որի ժամանակ մեծ թւով զօրախմբեր դիմեցին Մազուրի լճերով։ Մեր առաջապահ զօրամասերը, կանգնեցնելով հակառակորդի արշաւանքը, գնացին արևելեան ուղղութեամբ։ Պարզվեց, որ մենք լուրջ աջողութեան ենք հասել աւստրիական զօրքի ձախ զօրաթևի դէմ ունեցած կռիւներում, որ ներկայումս կռվում է Տօմաշէվ-Ռավա-Ռուսկայի շրջանում գործող թշնամու զօրքերից։

ՖՐԱՆՍ-ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԵՒ ԱՆԳԼՕ-ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)

29 օգոստոսի

ՊԱՐԻԶ.—Պաշտօնապէս հաղորդվում է, որ օգ. 27-ին, երեկ. ժ. 11-ին, ձախ զօրաթևում գերմանացիների բոլոր ջանքերը՝ կտրելու Ուազ գետի աջ ափը գրաւած մեր զօրքերի շարքերը, անաջողութեամբ վերջացան։ Անգլիական զօրքն անցնում է Մարնան։ Թշնամին ետ է քաշվել մօտաւորապէս 40 կիլօմետր։ Կենտրօնում և աջ զօրաթևում ոչ մի էական փոփոխութիւն չը կայ։

ԲՈՐԴՕ.—Համաձայն կէսօրվայ ժ. 3-ին հրատարակված հաղորդագրութեան, ամբողջ ռազմագծում նկատելի են գերմանացիների նահանջի լուրջ նշաններ։ Ֆրանսիական զօրքերի ռազմական դիրքը ներկայանում է լաւացած, սակայն չի կարելի նախորոշել այն ճակատամարտի վերջնական հետևանքը, որ տեղի է ունենում մի քանի հարիւր կիլօմետր տարածութեան վրա։ Ըստ երևոյթին, գերմանացիք դժուարանում են ուտելիք հայթայթել զօրքերին։ Ընդհանուր առմամբ ֆրանսիացիք, ըստ երևոյթին, ամբողջ ռազմագծում առաջ են շարժվել։

ՕՍՏԷՆԴԷ. — Գերմանացիների 600,000 զինուորից բաղկացած զօրաբանակը շտապով Բէլգիայի վրայով դիմում է աջ զօրաթևին օգնելու համար, որը խոշոր կորուստներ է կրել։ Գերման զօրքերը, որոնք Բելժգեմում սպասում են Գենտից պահանջված պատերազմական տուգանքը, ստացան կարգադրութիւն ստացան փութանակի դիմել դէպի Ֆրանսիա և անյապաղ Բենէի վրայով շարժվեցին դէպի Լիլ կամ Վալանսիէն։

ԼՈՆԴՕՆ.—Օստենդէից հաղորդում են, որ գերման ուլանների և բէլգիացի ժանդարմների ու հեծանուոր զինուորների միջև տեղի ունեցաւ ընդհարում Դէյնզէ կայարանի մօտ՝ Գէնտից դէպի հարաւ։ Գերմանացիք ետ են մղված, կորցնելով 15 սպանված. նրանց օֆիցէրները թոյլ տուին գերի բռնել իրանց։

ԿՈՊԵՆՀԱԳԷՆ.—Գերմանական կառավարութիւնը պաշտօնապէս հաղորդում է, որ գերման զօրքի աջ զօրաթևի զօրքերը, որոնք շարժվել էին Մարնայից այն կողմը, նահանջել են դաշնակից զօրքերի յարձակման պատճառով։

ՊԱՐԻԶ.—Հրատարակվեց հաղորդագրութիւն Ուազ գետի ափին տեղի ունեցած կռիւների մասին։ Թշնամուց խլվել են 2 դրօշակ։

ԱՒՍՏՐՕ-ՍԵՐԲԻԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)

29 օգոստոսի

ՆԻՇ.—Օգոստոսի 23-ի, 24-ի և 25-ի ընթացքում բազմաթիւ սերբիական զօրքեր անցան Սավան և շարունակում են արշաւանքը դէպի թշնամու երկրի խորքը։ Սերբիական զօրամասերից մէկը, որ փորձում էր անցնել Սավան դէպի Միտրօվիցայի արևելեան կողմը, հանդիպեց ուժեղ դիմադրութեան թւով գերազանց աւստրիացիների կողմից և հարկադրված էր նահանջել։ Նահանջի ժամանակ զօրամասից անհշան մի թիւ ռազմամթերքով գերվեց։

Բէլգրադի շրջակայքում մի բուռն սերբ զինուորներ անցան Սավան և ոտք դրին թշնամու հողի վրա։

Սերբերը և չեռնոգորցիք տիրեցին Ֆօչին և վանեցին թշնամուն դէպի Դրինայի ձախ ափը։ Աւստրիացիք փորձեցին անցնել Դրինան և Սավան խառնվելու տեղերը, բայց անաջող. թշնամին ետ մղվեց մեծ կորուստներով։

«Պրես-Բիւրօն» պաշտօնապէս յայտնում է, որ Սօֆիայից ստացված տեղեկութիւնը՝ Վալէսի մօտերը երկաթուղագիծը քանդելու մասին՝ սխալ է։

ԲԷԼԳՐԱԴ.—Արևմտահեղ ճակատամարտից յետոյ, սերբ զօրքերը առաւ. ժամը 4-ին գրաւեցին Զէմլինը։

ՑԵՏԻՆԻԷ.—Չեռնօգօրական զօրքերը վանեցին աւստրիացիներին Ֆօչի և Ուստի-Պրաչի միջև գտնվող ամբողջ շրջանից՝ Բօսնիայում. նահանջելիս թշնամին պայթեցրեց Դրինայի կամուրջը և, ամրանալով ձախ ափին, սկսեց թնդանօթներ պարպել, բայց այդ կրակը շուտով ստիպվեց լռել։

ԾՈՎԱՅԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)

29 օգոստոսի

ԼՈՆԴՕՆ.—Օտտավայից հաղորդում են, որ Ֆաննինգա կղզուց հեռագիր է ստացված, թէ գերմանական «Նիւրէնբուրգ» յածանաւը կտրեց հեռագիրը։

Ծովակալութիւնը հաղորդում է, որ զինուորական «Օկէանիկ» շոգենաւը խորտակվել է Շոտլանդիայի մօտ՝ Հիւսիսային ծովից ոչ հեռու։ Բոլոր օֆիցէրները և ճանապարհորդները ազատվել են։

ՍԱԼՕՆԻԿ.—Օգոստոսի 27-ին եկած անգլիական «Խուսար» յածանաւը, քարածուխ ու ուտեստեղէն վերցնելով, դիմեց Դարդանէլի մօտ կանգնած անգլիական նաւատորմի կողմը։

ՊԱՏԵՐԱԶՄ ՀԵՌԱՒՈՐ ԱՐԵՒԵԼՔՈՒՄ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)

29 օգոստոսի

ՉԻՖՈՒ. — Օգոստոսի 28-ից։ Ցինդաօյի մօտ ճապոնացիք յոգս են ցնդեցրել մեծ քանակութեամբ ֆուգասներ։ Աէրօպլանը, որ ծակվել էր 16 տեղից, վերադարձաւ աջողակ, գլխելով Ցինդաօյի ամրութիւնները։ Ուժեղ հեղեղների պատճառով արշաւանքը դադարեցված է։

ՀԱՄԱԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՇՈՒՐՋԸ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)

28 օգոստոսի

ԿՈՊԵՆՀԱԳԷՆ.—Վիլհէլմ կայսրը մի հեռագիր ուղարկեց պրեզիդէնտ Վիլսօնին, ինչպէս հեռագրումն է ասված, մարդասիրութեան սկզբունքների աչքի ընկնող ներկայացուցչին։ Վիլհէլմ կայսրը խստագոյնս բողոքում է, որ ֆրանսիացիք և անգլիացիք գործ են ածում «դում-դում» գնդակ, որ իբր պատրաստում են առանձին կառավարական արհեստանոցներում, և խիստ կշտամբանքներ է թափում Բէլգիայի դէմ։ Սակայն Վիլհէլմի բողոքը հանդիսանում է մի տեսակ արդարացումն գերմանացիների բարբարոս վարմունքների, որովհետև հեռագրի վերջում կայսրն ասում է, թէ իբր Բէլգիայի վարմունքը ստիպեց անհրաժեշտօրէն կործանել Լավէնը և բէլգիական գիւղերը։

«Բեռլ.-Լօկալ-Անց.» բողոքում է, որ Գերմանիայում անհրը շարունակ զարդարված են դրօշակներով։ Լրագրում ասված է, որ Գերմանիան տակաւին պատերազմի սկզբումն է, ամենածանր կռիւներ դեռ նախատեսվում են և պատասխան հարուածներն այստեղ ու այնտեղ անխուսափելի են։ Ուրիշ լրագիրներում զինուորական թղթակիցները իրանց նամակներում նախազգուշացնում են հասարակութեանը չը սպասել, թէ գերման զօրքն արագ արշաւանքի կը դիմէ Ֆրանսիայի հիւսիսում, որովհետև ֆրանսիացիներն ունեն դեռ մեծաքանակ զօրքեր։ Գերմանական գլխաւոր բանակը օգոստոսի 21-ից չէ հրատարակել ոչ մի հաղորդագրութիւն։

ԼՈՆԴՕՆ.—Երեկոյեան լրագիրներին հեռագրում են Մօնրէալից օգոստոսի 20-ից. «Կանադայի զօրքերի առաջին զօրամասը մեկնեց Անգլիա»։

Բէյտէրի գործակալութիւնը հաղորդում է, որ պրինց Ալբէրտի կոյր աղիքը անդամահատվեց. առողջութիւնը բաւարար է։

Պարլամենտի նիստերը վերսկսվեցին։ Հնդկաստանի գործերի ստատս-սեկրէտարը կարդաց փոխարքայի հեռագիրը, որ յայտնում է, թէ հնդիկ բոլոր ազդեցիկ իշխանները, թւով մօտ 700, առաջարկեցին իրանց ծառայութիւնները Անգլիային, նաև իրանց ահրութիւնների բոլոր միջոցները։ 27 անհամեմատ խոշոր քաղաքների իշխանները, որոնք իրանց հաշւով զօրքեր են պահում, վերջինները դնում են փոխարքայի կարգադրութեան տակ. փոխարքան իր հերթին վճռել է օգտվել այդ զօրքերի մի մասից և ծառայութեան է ընդունել իշխաններից մի քանիսին, որոնք արդէն մտել են զօրքերի շարքը։ Հեռագիրն առաջ բերեց բուռն ծափահարութիւն։

Գէնտից և Օստենդէից հաղորդում են, որ գերմանացիք պահանջեցին Գէնտից՝ հայթայթել 100 հեծանիւ ու աւտօմօբիլ, 100 հազար թիթեղարկղ նաւթ, մի քանի 100,000 ծխախոտ, ուտելիք և վարսակ, համաձայնելով այդ պահանջը կատարելու դէպքում չը մըտնել քաղաք։ Քաղաքագլուխը ընդունեց պայմանները։ Գերմանացիք բանակ դրին քաղաքից դուրս։ Մի զրահապատ աւտօմօբիլ երկու գերմանացի օֆիցէրով մտաւ Գէնտ, բայց ենթարկվեց յարձակման բէլգիական մի զինուորական աւտօմօբիլի կողմից։ Գերմանացի օֆիցէրներից մէկը վիրաւորվեց։ Քաղաքագլուխը յարձակումը բացատրեց ինչպէս անխուսափելի միջադէպ պատերազմական ժամանակ։ Գերմանացիք, ըստ երևոյթին, բաւարարվել են այդ բացատրութիւնից։

ԲՈՐԴՕ.—Մինիստրների խորհուրդը որոշեց նորից բժշկական քննութեան ենթարկել պիտանի չը լինելու պատճառով զինուորական ծառայութիւնից բոլոր ազատվածներին և խիստ կանչել ծառայելու զօրքերում ընդունակներին։

ԼՈՆԴՕՆ.—«Թայմսին» հեռագրում են Կօլօմբոյից, որ Թէյ մշակողները վճռել են ռուսաց զօրքին նուիրել 30,000 բուտի արժող թէյի պաշար։ Նոյնչափ գումար յատկացված է Ուէլսի պրինցի զինուորական ֆօնդին։

Թագաւորը դիմեց անգլիական անդրովկիանեան ինքնավար երկիրների ժողովուրդներին և կառավարութիւններին մի գրութեամբ։ Մատնանշելով որ Անգլիայի ամբողջ ազգաբնակութիւնը ոգևորված է քաղաքակրթութեան, խաղաղութեան և մարդկութեան դէմ ուղղված անարդար յարձակումը ներհակելու ձգտումով, թագաւորն ասում է, որ Անգլիան չէր կարող չը մասնակցել, որովհետև Բէլգիայի անձեռնմխելիութիւնը, հակառակ պայմանագրերի, խախտվեց և ֆրանսիական ազգի գոյութեանը սպառնում էր կորուստ։ Թագաւորն այնուհետև ուրախութիւն է յայտնում, որ պետութեան բոլոր մասերը համերաշխ գտնվեցին՝ կառավարութիւններից և ժողովուրդներից առօրագրված պայմանագրերը պարտաւորապէս կատարելու ձգտման մէջ։

ՊԵՏՐՕԳՐԱԴ.—Ստացված տեղեկութիւնների համաձայն, գերմանական կրօնպրինցն, ըստ երևոյթին, նշանակվելու է Գերմանիայի զօրքերի ընդհանուր հրամանատար արևելեան զօրաճակատում։

Բանտարկված մի շարք անձինք միջնորդել են, որպէս զի թոյլ տրվի նրանց իբրև կամաւորներ գնալ գործող բանակը և բանտարկութիւնը շարունակել պատերազմը վերջանալուց յետոյ։ Մտադրութիւն կայ բաւարարել այդ տեսակ միջնորդութիւնը բացառիկ դէպքերում, երբ խնդրատուները օրինակելի վարքի տէր անձինք լինեն։

Կառավարութիւնը թոյլատրել է օգոստոսի 28-ից մինչև այս տարվայ վերջը ձրիաբար տեղափոխել արքունի երկաթուղիներով Լեհական Թագաւորութիւնից և արևմտեան երկրից պատերազմական դէպքերի պատճառով ուղարկված կարիքաւոր անձանց, որոնք կամենում են վերադառնալ հայրենիք, ի նկատի ունենալով որ այժմ այդ հնարաւոր է։

Կարմիր Խաչի գլխաւոր վարչութիւնը հնարաւոր գտաւ նշանակել կին-բժիշկների ոչ միայն հիւանդանոցներում աշխատելու, այլ և իբրև պահեստի բժիշկներ. նմանապէս Կարմիր Խաչի ծառայութեան ընդունել արտասահմանեան կրթական հաստատութիւնների դիպլօմներ ունեցող բժիշկներին։

Թագուհի Կայսրուհի Ալէքսանդրա Ֆեօդորօվնան անկեղծ շնորհակալութիւն է յայտնում այն բոլոր անձանց և հաստատութիւններին, որոնք պատրաստակամութիւն են արտայայտել յատկացնել իրանց շէնքերը հիւանդանոցների համար և աջակցել վիրաւոր և հիւանդ զօրականների ընտանիքներին օգնելու գործը կազմակերպելու մէջ։

Իտալական կառավարութիւնը յայտարարում է, որ Իտալիայի ափերը մտնել թոյլատրվում է օտարազգիներին միայն այն պայմանով, որպէս զի անցագրերը վաւերացված լինեն իտալական հիւպատոսական իշխանութիւններից։

ՎԱՇԻՆԳՏՕՆ.—Սպիտակ տունը և պետական դեպարտամենտը ժխտում են, թէ ստացված է պրեզիդենտի անունով Վիլհէլմ կայսրի հեռագիրը։ Վաշինգտօնի գերմանական դեսպանը նոյնպէս ոչինչ չը գիտէ այդ հեռագրի մասին։

ԿԱՊՇՏԱԴ.—Օգոստոսի 28-ից պարլամենտը խանդավառութեամբ ողջունեց նոր նահանգապետին՝ գեներալ լորդ Բէքստօնին, որ բացեց նստաշրջանը և կարդաց թագաւորի գրութիւնը, ուղղված գաղութային երկիրներին։ Գեներալ Բօտան առաջարկեց ուղերձ մատուցել թագաւորին, կրակոտ ճառով հաստատեց երկրի լոյալութիւնը և նրա ու Մեծ Բրիտանիայի շահերի համամտութիւնը և յայտնեց այն ջանքերի մասին, որ գործադրում են հարաւ-աֆրիկեան գաղութները մայր երկրին օգնելու համար։

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՇՈՒՐՋԸ

—

◆ Րէյմսի և Վերդէնի միջև ֆրանսիացիք ձեռք ձգեցին չորս գնդակացիր։ Գերմանացիներից ընկան 1320, վիրաւորվեցին 5300 հոգի։ Թիւրքաց տեղեկութիւնների համաձայն, ճակատամարտը անձամբ ղեկավարում էր ինքը Վիլհէլմ կայսրը, որ գիշերն անցրեց կռւի դաշտում։

◆ Նամիւրի մօտ տեղի ունեցած մեծ ճակատամարտում փառաւոր պարտութիւն կրեց Հանօվէրի զօրաբանակը, որ կորցրեց 6000 հոգի, մի դրօշակ և գերի տուեց Վիւրտէմբերգի գքսի որդուն։

◆ Պորտուգալական նախկին թագաւոր Մանուէլը իբրև կամաւոր զինւոր կռւում է անգլիական զօրքի մէջ։

◆ Բեռլինից տեղեկացնում են, որ Իտալիան հրաժարվեց այն մի միլիարդի փոխառութիւնից, որ առաջարկում էին Անգլիան և Ֆրանսիան։ Նկատելի է, որ վերջերս աւստրօ-իտալական յարաբերութիւնները լաւանում են։

◆ «Temps»-ի խմբագրութիւնը Պարիզից տեղափոխվեց Բորդօ։ Լրագիրը մի յօդուածով այն կարծիքն է յայտնում, թէ հաշտութիւն կնքելիս Էլզաս-Լօթարինգիան անպայման վերադարձվելու է Ֆրանսիային, իսկ Անգլիան պահելու է իր բովանդակ գերիշխանութիւնը ծովի վրա։

◆ Եգիպտոսում երևան հանվեց հակաանգլիական դաւադրութիւն գերմանացի և թիւրք ագիտատորների ազդեցութեան տակ։ Կատարվում են մասսայական ձերբակալութիւններ։

◆ Գերմանական պաշտօնական տեղեկութիւնների համաձայն, գերման զօրքերի կորուստները կազմում են 20%։

◆ Լօնդօնից տեղեկացնում են, որ գերմանացիք բէլգիական ռազմադաշտում կորցրել են 300,000 սպանված ու վիրաւոր։

◆ Հօլլանդական սահմանում գերման իշխանութիւնները կալանաւորել են 600 ճապօնացի ուսանողի, որոնք վերադառնալիս են եղել հայրենիք։

◆ «Ն. Ր.»-ի առելով, աւստրիացի գերիների ընդհանուր թիւը հասնում է 100,000 հոգու։ Լրագիրը խորհուրդ տալիս աշխատեցնել նրանց Թուրքեստանի ռոռոգիչ, Սիբիրի անտառային և Դոնի դաշտային աշխատանքների վրա։

◆ Երրեակ համաձայնութիւնը փոխվեց դաշնակցութեան, որին միացան նաև Բէլգիան և Սերբիան։

◆ Նոր պապը դիմեց Ֆրանսիային առաջարկելով հաշտութիւն կնքել թշնամու հետ։ Առաջարկութիւնը մերժվեց։

◆ Լիւնէվիլի մօտ գերմանացիներից ընկան 5000 հոգի։

ԹՈՒՐՔԻԱՅՈՒՄ

—

(Սեփական)

I

Երզրում, 25 օգոստոսի

Ինչպէս հաղորդում են Դիարբեքիրից, այդտեղի մեծ շուկան, որ գտնվում է հայկական թաղամասում, ամբողջապէս հրի ճարակ է դարձել։

Այրվել են ընդամենը 1183 խանութ, 13 փուռ և 3 քարվանսարա, բոլորն էլ, համարեա, հայկական։

Հրդեհը պատահել է կէս գիշերին և բռնկվել շուկայի հինգ տեղից միաժամանակ...

Վնասները հաշվում են մօտ 400 հազար թիւրքական լիրա (մօտ 3 միլիօն 600,000 րուբլի)։

II

Երզրում, 25 օգոստոսի

Տեղիս ռուսական հիւպատոսարանի քարտուղար Կլէրժէն օրերս իր ընտանիքի հետ կառքով քաղաքի մէջ զբօսանք կատարելու ժամանակ, առանց որևէ պատճառի, թիւրք զինուորների կողմից ենթարկվում է յանդուգն յարձակման և գանակոծութեան։ Հետևանքը լինում է այն, որ ծանր կերպով վիրաւորվում է գլխից Կլէրժէի փոքրիկ աղջիկը, իսկ թիկնապահներից մէկը ստանում է քարի հարուած կողքից։

Վերջին ժամանակներս Կլէրժէն, նկատելով տեղական թիւրքերի, մանաւանդ թիւրք իշխանաւորների իր նըկատմամբ տածած անտեղի թշնամանքը, խուսափելիս է եղել տնից դուրս գալ։ Սակայն թիւրքերի յորդորանքներին և հաւատացումներին հաւատալով, որ ոչինչ թշնամական տրամադրութիւն տեղի չունի դէպի Կլէրժէն, վերջինս յիշեալ օրը միամտաբար դուրս է գալիս զբօսանքի և ենթարկվում վայրենի յարձակման։

Կլէրժէն այսօր ընտանիքով մեկնեց Երզրումից։

Լրատու.

—

(Պետ. Հեռ. Գործ.)

29 օգոստոսի

Կ. ՊՈԼԻՍ.—Բ. Դուռը դիմեց մեծ պետութիւնների դեսպաններին մի նօտայով, որի մէջ յայտնում է, թէ հոկտեմբերի 1-ից նա վերացնում է օտարահպատակների համար սահմանված դաշնագրութիւնները (կապիտուլյացիա), նաև սուլթանական այն հրովարտակը, որ վերաբերում է Հանրային Պարտքի հաստատութեան։ Նօտայի մէջ ասված է, որ օսմանեան կառավարութիւնը այդ միջոցները ձեռք է առնում Թիւրքիայի ներքին կեանքի վերածնութեանը և զարգացմանը նպաստելու նպատակով։ Թիւրքաց կառավարութիւնը ընդ սմին յայտնում է, որ ինքը պատրաստ է կնքել օտարազգի կառավարութիւնների հետ նոր առևտրական պայմանագրեր։ Ստամբուլում այդ նօտայի ա-

...ուԹով տիրում է ուրախ տրամադրութիւն։ Շինութիւնները զարդարված են դրօշակներով ու հրովառված են։ Ժողովրդի ամբողջ ազմկալի ողջունում է օսմանեան կառավարութեան աշխուժութիւնը։

ԺԱՆՕԹՈՒԹԻՒՆ Պ. Հ. Գ.—Պետրոգրադի Հեռագրական Գործակալութիւնը լիազօրված է յայտնելու, որ Թիւրքաց կառավարութեան ձեռնարկութիւններին իրազեկ եղած Ռուսաստանը, Ֆրանսիան և Անգլիան, հետևելով միասին վճիռներ կայացնելու սկզբունքին, ներկայումս կատարում են մտքերի փոխանակումն այդ հարցի առիԹով։

ՍԱԼՕՆԻԿ.—Թիւրքերը շարունակում են արտաքսել յոյն ազգաբնակութիւնը Մարմարա ծովի ափերից. 1000 փախստական Յունաստան են գալիս։

ՈՒՐՄԻԱ.—Պարսկաստանի մերձ Թիւրքական շրջանում զէնքի են կանչված քիւրդական համիդեան «բաշկալ» և «սարայա» գնդերը։ Ստանալով զէնք, քիւրդերը արձակվեցին իրանց տները մի քանի օրով։ Նրանք իրանց յանդուգն են պահում ռուսների վերաբերութեամբ։

Օգոստոսի 26-ին Թիւրքերը դադարեցրին միջազգային յանձնաժողովի սահմանաչափ աշխատանքները՝ սպառնալով կարգադրութեան Կ. Պօլսից։ Յանձնաժողովը մինչև ցուցմունքներ ստանալը մնալու է Կոտուրում։

—

(Լրագիրներից)

✦ Ինչպէս հաղորդում են լրագիրները, Ռուսաստանը, Անգլիան և Ֆրանսիան պահանջել են Թիւրքիայից անմիջապէս զինաԹափ լինել, մաքրել նեղուցներն ականներից և անարգել Թոյլ տալ անցնելու շոգենաւերին նեղուցներով։

Այդ առիԹով կայացաւ Բեօիւկ-Դիվանի (մեծ խորհուրդ) նիստը, ուր գերմանական դեսպան Վագէնհէյմը պահանջեց, որպէսզի 48 ժամվայ ընԹացքում նրան վճռական պատասխան տրվի՝ ինչպիսի դիրք կը բռնէ Թիւրքիան եւրօպական մեծ պետութիւնների միջադէպերում։

Փաշնաժառանգը, «Ս. Բ.»-ի ԹղԹակցի ասելով, յայտնեց, որ ինքը առանց առարկելու կողմնակից է երրեակ համաձայնութեան պահանջը կատարելուն։ Եւ եԹէ պատերազմի օգտին խօսողները յաղԹեն, նա կը հրաժարվի գահաժառանգի իր իրաւունքներից։ Մինիստրները միացան գահաժառանգի յայտարարութեան։ Ցանկառում էր միայն Էնվէր-փաշան։

Վագէնհէյմը սկսեց համոզել մինիստրներին, Թէ գերմանական զէնքի յաղԹութեան դէպքում Թիւրքիան կը ստանայ երկիրներ Մակեդոնիայում և Կովկասում։

Թալէաթ-բէյը և Ջավիդ-փաշան մասնաւորապէս, որ Անգլիան սպառնում է պաշարել Դարդանէլը, իսկ Ռուսաստանը՝ Բոսֆորը։ Հետևաբար անհրաժեշտ է Թիւրքիային պահպանել խիստ չէզոքութիւն։

Մի տեղեկութեան համաձայն, տաք վիճաբանութիւններից յետոյ, 46 ձայնով ընդդէմ 23-ի վճռվել է պատերազմ յայտարարել։

✦ Կ. Պօլսից հեռագրում են, որ Թիւրքիայում ներքին տագնապը ուժեղանում է։ Շատ տեղերից տեղեկացնում են ապստամբութեան, քաղցի և համաճարակների մասին։ Կ. Պօլսում տիրում է օրհասական դրութիւն։ Ֆրանսիացիք և անգլիացիք շարունակ մեկնում են սուլթանների դաժան մայրաքաղաքից, ուր օդում արեան հոտ է տարածված։

✦ Մոսկվայի լրագիրներին հաղորդում են, որ Թիւրքաց ռազմի նաւատորմը ամեն օր վարժութիւններ է կատարում գերմանական օֆիցերների ղեկավարութեամբ։ Դարդանէլը լի է ականներով։ Գերմանիայից սպասվում են բերդային Թնդանօթներ։ Գերմանիայից շարունակ գալիս են մարդիկ բանւորների հագուստով։ Եկել են 100 գերմանացի ծովային օֆիցեր, 2000 զինւոր և բերվել է 120,000 ֆունտ ոսկի պատերազմական կարիքների համար։

✦ Պարսկական սահմանագլխում գտնվում են մեծ Թւով Թիւրքաց զօրքեր։

✦ Կոմպէնսացիաների հարցի առիԹով, դիւանագէտները միաբերան ասում են, որ Թիւրքիային ոչ մի բան չի տրվի։ Թուզէ Ալբանիան բաժանվի Սերբիայի, Իտալիայի, Չերնոգորիայի և Թիւրքիայի միջև։

✦ Լուրերի համաձայն, Երզրումում կան 120,000 Թիւրք զինւոր։ Թիւրքաց զօրքի մեծ մասը ուղարկվել է դէպի Մարմարա ծովը։

✦ Գերմանական և Թիւրքաց կառավարութիւնները մի խորամանկ միջոցի են դիմել։ Գերման շոգենաւերը, երբ Թէ հալածվելով Թշնամուց, շտապում են Թաքնվել Դարդանէլում, իսկ յետոյ այդ նաւերը դառնում են Թիւրքաց սեփականութիւն...։ Բանը նրանումն է, որ բոլոր այդ տեսակ «ձողովրդ» շոգենաւերը լի են լինում ամեն տեսակ գերմանական ռազմամԹերքով։

✦ Բոսֆորում ռումինական «Դարիա» շոգենաւը ենԹարկվեց ամբաստանութեան։ Թիւրքաց իշխանութիւնները «Թիւրքմացումը» բացատրեցին նրանով, որ չէ նկատվել ռումինական դրօշակը։ Տեղեկ շրջաններում այդ «Թիւրքմացութիւնը» բացատրվում է դիտաւորեալ նպատակի հետևանքով՝ օյիններ խաղալ Ռումինիայի դէմ, որ վերջնականապէս հրաժարվեց Թիւրքիային աջակցելուց։

ՊԱՏԵՐԱԶՄՆԵՐԻ ՎԻՃԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

—

Վերջին 300 տարիների ընԹացքում, սկսած 1618 Թ. մինչև 1905 Թ., երկրագնդիս վրա տեղի ունեցան 1700 ընդհարումներ, որոնցից ցամաքի վրա 1044, ծովային կռիւներ՝ 132, պաշարումներ՝ 490 և գրաւումներ՝ 44։

Ճակատամարտերի ընդհանուր Թւից առմենախոշորը ընկնում է Ֆրանսիայի վրա, այսինքն 1079 (652՝ ցամաքի վրա, 63՝ ծովի վրա, 332 պաշարում և 32 գրաւումն), որ միջին հաշւով տալիս է 63%։ Աւստրիային բաժին է ընկնում 48%, Անգլիային՝ 20%, Ռուսաստանին՝ 19%, Թիւրքիային՝ 12% և այլն։

1079 զինված ընդհարումների մէջ Ֆրանսիան ունեցաւ 584 յաղԹութիւն և կրեց 495 պարտութիւն։ Անգլիային և Պրուսիային բաժին է ընկնում 60% յաղԹութիւն, Աւստրիային՝ 42% և Սպանիային՝ 36%։

Սկսած 1600 Թւից, Ֆրանսիան կռւել է 15 պետութիւնների զօրքերի դէմ, օրինակ՝ աւստրիական զօրքերի հետ ունեցել է 262 զինված ընդհարում, կրելով 196 պարտութիւն։ Անգլիական զօրքերի դէմ ֆրանսիացիք յաղԹեցին 120 անգամ և պարտվեցին 155 անգամ Մեծ-Բրիտանիայից։ Սպանիայի դէմ ֆրանսիացիք տարել են 119 յաղԹութիւն և պարտվել են նրանից 45 անգամ։ Հօլլանդիայի հետ ունեցել են 93 յաղԹութիւն և 63 անաջողութիւն։

ՈւԹ պատերազմների ընԹացքում Ֆրանսիայի և Գերմանիայի միջև, որոնց ժամանակ տեղի ունեցան 307 զինված ընդհարում, ֆրանսիացիք յաղԹեցին 152 անգամ։

Պաշարման դրութեան մէջ գտնված բերդերից առաջին տեղը բռնում է Ջիբրալտարը, որ դիմացաւ 1167 օր, պաշարված մնալով 1810 Թւից մինչև 1812 Թ. անգլիացիներից, երկրորդ տեղում՝ Կալինը—903 օր, պաշարված անգլօ-սպանական զօրքից. Սէվաստօպօլը դիմացրեց 346 օր. Կանդիան, որ պաշտպանվում էր 20,000 վենետիկցիներից ընդդէմ 130,000 Թիւրքերի, դիմացաւ 228 օր, Պօրտ-Արտուրը՝ 221 օր և Պլէվնան 142 օր։

Ամենասարսափելի վիճակագրութիւնը կռիւների զոհերի վիճակագրութիւնն է։ Մուկդէնի մօտ 624,000 կռւողներից ընկան 133,000, Սէդանի մօտ 320,000 կռւողներից ընկան 122,000, Բօրօդինօյի կռւում 246,000 զինւորից՝ 80,000-ը, Վատէրլօյի մօտ 192,000-ից՝ 45,000-ը, Վագրամի մօտ 290,000-ից՝ 63,000-ը, Դրէզդէնի մօտ 300,000-ից՝ 50,000-ը, Պլէվնայի մօտ 163,000-ից՝ 50,000-ը, Աուստէրլիցի մօտ 148,000-ից՝ 46,000-ը և Սօլֆերինօյի մօտ 273,000-ից՝ 39,000-ը։

Սկսած 1878 Թւից տեղի են ունեցել 18 պատերազմ, հաշւած նաև գաղութային պատերազմները։ Ամենանշանաւոր եւրօպական պատերազմները այդ ժամանակամիջոցում հանդիսանում են ռուս-Թիւրքական (1878 Թ.), ֆրանսիական արշաւանքը դէպի Թունիս (1881 Թ.), դէպի Տոնկին (1885 Թ.) և դէպի Մադագասկար (1895 Թ.)։ Յոյն-Թիւրքական պատերազմը (1897 Թ.), սպանօ-ամերիկեան պատերազմը (1898 Թ.), անգլօ-բուրերի պատերազմը (1899 Թ.), անգլիական արշաւանքը դէպի Սուդան (1899 Թ.), բօքսէրների ճնշումը (1900 Թ.), ռուս-ճապօնական պատերազմը (1905 Թ.), ֆրանսիական արշաւանքը դէպի Մարօկկօ (1909 Թ.), 14-րդ տեղում 1911 Թ. Թիւրք-իտալական պատերազմը և 15-րդ տեղում ամենափոքրը՝ բալկանեան պատերազմը։

Ասիայում զինված ընդհարումներից պէտք է յիշել չինօ-ճապօնական պատերազմը, որ եղաւ 1894 Թւին։

ԿՈԶԱԿՆԵՐԸ ԵՒ ԳԵՐՄԱՆԱՑԻՆԵՐԸ

—

Վիրաւորների պատմածների համաձայն, «Рус. Вѣд.» կօզակների ներկայ պատերազմում ունեցած գործողութիւնների մասին մի շարք հետաքրքրական տեղեկութիւններ է պատմում։

Գերմանական առաջապահ գնդերը անցնելով մեր սահմանը՝ առաջին հերԹին հարցնում են գիւղացիներին՝ «կազակներ կա՞ն». այդպէս են անուանում նրանք մեր կօզակներին։

Թէ որքան գերմանացիները վախենում են կօզակներից և ուրախի զգացումներ են տածում դէպի նրանք, երևում է հետևեալ փաստից, որը պատմել է մի օֆիցեր։ Հրամանատարութիւնից յետոյ գերմանացիները ինչ-որ մի բանջարանոցում գտան կօզակի դիակ և, կանգնեցնելով պատի մօտ, սկսեցին հրացաններ արձակել։

Մլաւի մօտ կօզակների վաշտը շատ շըրջահայեաց գործելով քանդեց երկաԹուղագիծը, որի շնորհիւ խորտակվեց գերմանական զինւորական գնացքը և նրանք գերի վերցրին 800 գերմանացի զինւորների։

Օֆիցերները պատմում են մեր կօզակների տակտիկայի մասին, որ նրանք գործադրում են յարձակումների ժամանակ։ Հանդիպելով ուժեղ և քանակով հաւասար Թըշնամու գնդի,—օրինակ հեծելավաշտի,—կօզակները իսկոյն բաժանվում են խմբակների և Թափով ցրվում կողմերի վրա, որպէս զի Թշնամուն շրջապատեն մի քանի կողմից։

Կռւելու մի ուրիշ միջոցը կայանում է նրանում, որ 200 քայլի վրա արշաւելով դէպի Թշնամին՝ կօզակները անսպասելի կերպով ետ են դառնում շուրջանակի և հետևում Թշնամուց։ Թշնամին այդ համարում է փախուստ և յարձակվում նրանց վրա, բայց կօզակները յանկարծ նորից դիմում են յարձակման, խրախուսում ու սարսափ ցցելով Թշնամու մէջ։

ԼԻԷԺԻ ՀԵՐՈՍԸ

—

Ֆրանսիական «Le Petit Parisien» ԹերԹի յատուկ ԹղԹակիցը հաղորդում է.

Լիէժի հերոս գեներալ Լեմանը ներկայումս գտնվում է Մագդեբուրգում որպէս պատերազմական գերի։

Ինչպէս այժմ վերջնականապէս պարզվում է, Լիէժի անկումը տեղի է ունեցել օգոստոսի 4-ին (17-ին)։

Այդ օրը գերմանական պաշարող զօրաբանակի հրամանատարը վերջին անգամ առաջարկում է գեներալ Լեմանին անձնատուր լինել և բերդը յանձնել։ Լեմանը դրան պատասխանել է վճռական մերժումով։ Այդ ժամանակ, սակայն, բերդի դրութիւնը անյուսալի էր։ Անխուսափելութիւն կը լինէր գոնէ մի ժամ մնալ այնտեղ ամբաստանութիւնը վերսկսելու դէպքում։

Այն ժամանակ գեներալ Լեման փակվեց Լօզէնի ամրոցում, հաւաքեց իր բոլոր օֆիցերներին և, դիմելով նրանց հասարակ կերպով, ինչպէս ընկերների, ասաց.

— Դուք քաջաբար կռւեցիք մեր Թանգագին հայրենիքի համար։ Պայքարը այժմ անհնարին է դարձել։ Այլ ևս ընդդիմադրելը յիմարութիւն կը լինի։ Առանց այդ էլ շատ արիւն է Թափված։ Ձեր ռազմական պատիւը արատաւորված չէ։ Հասել է այն ժամը, որ մենք իրարից բաժանվենք և իմ բար ձեռք սեղմենք։ Ես վճռել եմ այստեղ մեռնել։ Լօզէնը իմ գերեզմանը պէտք է լինի։

Այդ ժամանակ բոլոր օֆիցերները՝ մի ոգով ներշնչված՝ խնդրեցին գեներալին շարունակել կռիւը և երդվեցին նրա հետ միասին մեռնել։

Վերջին անգամ որոտացին Թնդանօթները և ցնցեցին ամրոցի կիսակործան պատնէշները։ Յետոյ նրանք լռեցին։ Եւ յանկարծ լսվեց մի սարսափելի պայԹիւն։ Լիէժ քաղաքում ովքեր տեսան և լսեցին այդ, Թըլրտացին սարսափից. գեներալ Լեմանը պայԹեցրեց իրան իր ամրոցի հետ միասին։

Բայց հերոսի ցանկութիւնը չը կատարվեց։

Իր բոլոր ընկերների մէջ, մեն-միայն նա էր ողջ մնացել փլատակների տակ։ Արիւնաքամ եղած, նա դեռ ևս շնչում էր։ Նա այժմ էլ ապրում է և գուցէ նրա կեանքը փրկվի հոգածու խնամքի շնորհիւ, որը Թշնամին էլ չէ խնայում նրան։ Մինչև անգամ Վիլհէլմը հարկաւոր յարգանքը տալով այդպիսի հակառակորդին՝ հրամայեց գեներալ Լեմանին վերադարձնել իր սուրը։

ՌԱՄԶԱՅԸ ՓՈԽԵԼ Է ԻՐ ԿԱՐԾԻՔԸ

—

Նշանաւոր քիմիկոս Վիլեամ Ռամզայ, որ մի քանի տարի առաջ արժանացաւ Նօբէլի մրցանակին և առաջինը ստորագրեց Անգլիայի և Գերմանիայի միջև տեղի ունենալիք պատերազմի դէմ բողոք-կոչի տակ, այժմ «Times» լրագրում գետեղել է հետևեալ նամակը.

«Այն հիացումը, որ ներշնչում էր ինձ Գերմանիան, որպէս բարձր կուլտուրական երկիր, այժմ փոխվել է արհամարհանքի զգացմունքի, որովհետև այդ երկիրը ամեն իրաւունք ստանատ է տալիս, և որովհետև նա բռնի կերպով ստիպեց մի չէզոք պետութեան՝ պատերազմի սարսափին ենԹարկվելու։

«Այժմ ես ըմբռնում եմ, որ Գերմանիան ջանում է նուաճել ողջ Եւրօպան և որ անհրաժեշտ է ամեն կերպ խոչընդոտ հանդիսանալ նրա ջանքերին։ Սակայն պէտք է աւելացնեմ, որ չեմ զղջում այն բանում, որ ստորագրեցի պատերազմի դէմ եղած կոչի տակ։

«Մենք լիակատար իրաւունք ունէինք մեր խիղճը մաքրելու ողջ աշխարհի և պատմութեան առաջ, որ անգլիական ժողովուրդը ծայր աստիճան իրան հեռու է պահում պատերազմից։ Երբ ես համոզվեցի, որ պատերազմը անխուսափելի է, ես այդ ժամանակ աւելի խորը արհամարհանք զգացի դէպի ժողովուրդների այդ խաբողներին։ Նրանք, ովքեր յուլիսի սկիզբներին անցել են Գերմանիայով, նկատած կը լինեն, որ այդ երկրի գլխին ամպեր էին հաւաքվում արդէն, որոնք պատերազմ էին գուշակել տալիս. օդից պատերազմի հոտ էր գալիս։ Այդ ես ասացի հէնց նոյն օրը, երբ վերադարձայ Լօնդօն»։

ՆԱ ԱՐԴԷՆ ՑԱՂԹՎԵԼ Է

—

Ի՞նչ կը լինի Պարիզի վիճակը, եԹէ, Տէրը մի արասցէ, կատարվի անհնարինը, այն է՝ եԹէ ժամանակակից վանդալները, գերմանացիները, ներս խուժեն հրաշալի քաղաքը։

Ես ասում՝ եմ գերմանացիները և ոչ պրուսացիները, հակառակ ընդունված սովորութեան, որովհետև այժմ չը կայ պրուսացի, բաւարացի, սաքսոնացի, այլ կայ վայրենիների մի լէգիօն, որ կոչվում է գերմանական զօրք, նրանք բոլորը բաղկացած են միևնոյն խմորից, և այժմ անհնարին է որոշել, ո՞րն է աւելի բիրտ ու դաժան՝ պրուսացին Թէ միւսները։

Լրագիրները հաղորդեցին, որ Ֆրանսիական խոհեմ կառավարութիւնը կարգադրել է նշանաւոր Լուվրի գեղարուեստական անգուգական իրերը փակել պողպատաշէն նըկուղներում «յամենայն դէպս»։

Ինձ Թւում է, որ դրանից աւելի զօրեղ բարոյական ապտակ չէր կարելի հասցնել գերմանական տխրահռչակ քաղաքակրԹութեանը։ Ասել է, որ մարդկութեան պարծանք Ֆրանսիան համոզված է, որ իր Թըշնամին անազնիւ է, գիտէ, որ եԹէ նա մըտնէ գեղարուեստների մայրաքաղաքը, չի խնայելու Թէ՛ և հրի ճատնելու նոյնիսկ աստուածներին։

Եւ Ֆրանսիան ունի կատարեալ իրաւունք այդպէս կարծելու։ Չէ՞ որ վանդալները այրեցին Լուվէնի հռչակաւոր գրադարանն ու Թանգարանը։

Աստուած իմ, այսել 20-րորդ դարում գրականութիւն, պատմութիւն, արուեստներ. կարծէ է լինել աւելի զօրաւոր ապացոյց վայրենութեան։

Ասում են, այն ու ամենայնիւ գերմանացիք կուլտուրական ազգ են, որովհետև նրանք տուել են Գեօթէ, Շիլլեր, Լեսինգ, Բեթհօվէն, Հեգել, Մարքս և այլն։ Թող այդպէս լինի, բայց ո՞ւր է այդ անմահների Թողած հետքը, նրանց ազդեցութիւնը սերունդների վրա. ո՞ւր են նրանց ժառանգները, որ պաշտպանէին իրանց հայրերի և նախահայրերի պատիւը։

Ահա նրանք։ Մարքսի ժառանգը վազում է Իտալիա՝ այնտեղի սոցիալիստներին գրգռելու, որ զէնք բարձրացնեն իրանց ֆրանսիացի, անգլիացի, ռուս և բէլգիացի «ընկերների» դէմ։ Հեգելի ժառանգը ժողովում է իր ազգակից գիտնականներին և յորդորում է ու աղաչում է համոզել վերադարձնել Թշնամի երկիրների գիտնական ընկերութիւններից ստացած իրանց պատուոյ նշանները։ Գեօթէի և Շիլլերի աշակերտները նոյնպէս ժողովվում են և միաձայն որոշում այսուհետև ոչինչ չը Թարգմանել Թշնամի ազգերի գրականութիւններից և առհասարակ արտաքսել այդ գրականութիւնները Գերմանիայից։

Իսկ Հաուպտմանը, Գերմանիայի այժմեան պարծանք դրամատուրգը, ներբող է կարդում իր հայրենիքի բիրտ զօրութեան և պահանջում է, որ նա իր Թշնամիների արիւնը ծծէ մինչև վերջին կաԹիլ։ Եւ այդ այն ժամանակ, երբ Թշնամի երկիրների գրողները, փիլիսոփաները, գիտնականները համբերամիտ վեհանձնութեամբ և տխուր դիտում են ազգերի արեան հեղեղը, ողբալով հաւասար վշտով Թէ՛ իրանց հայրենակիցների և Թէ՛ Թշնամիների անհուն կորուստները։ Եւ այդ այն ժամանակ, երբ անգլիացին նախկին ոգևորութեամբ և առանց որևէ Թշնամական զգացման լսում է ԲեԹհօվէնի և Վագների երկերը։

Ո՞րԹէ կարող է լինել աւելի մեծ ապացոյց փոքրոգութեան և աւելի մեծ ապացոյց վեհանձնութեան։

Գլխաւորն այն չէ, Թէ պատերազմը ո՞ր կողմի յաղԹութեամբ կը վերջանայ։ Գլխաւորն այն է, որ Գերմանիան արդէն յաղԹվել է բարոյապէս և կործանվել պատմութեան առաջ։ Շիրվանզադէ

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԵՒ ԱՆԳԼԻԱ

(Հակամարտութեան անտեսական հիմքերը)

III

Ամենայարմար տեղը, ուր ենԹադրում էր Գերմանիան հասցնել Անգլիային ուժեղ հարուած և չէզոքացնել նրա ուժը շատ կարևոր կէտերում, համարվում էր Մերձաւոր Արևելքը։ Գերմանիայի երկարատև մտերմական յարաբերութիւնը Թիւրքիայի հետ պայմանաւորված էր ոչ միայն անմիջական շահագիտական քաղաքականութեամբ, այլ և հեռաւոր նպատակներով։ Գերմանիան ձգտում էր և յոյս ունէր ուժեղացած Թիւրքիայի միջոցով ետ մղել Անգլիային իր տիրապետութեան ապահով դիրքերից։

Գերմանիայի արևելեան քաղաքականութեան լաւագոյն իրազեկներից մէկը, դոկտոր Ռօհրբախ, գաղութային մինիստրութեան շատ մօտ կանգնած մի անձնաւորութիւն, ամենայն բացորոշութեամբ արտայայտում է պաշտօնական Գերմանիայի հեռաւոր տենդէնցները Մերձաւոր Արևելքում հետևեալ կերպով. «Գերմանիայի համար կայ իրապէս մի միակ հնարաւորութիւն՝ դիմաւորելու համար Անգլիային յարձակողական պատերազմով. դա Թիւրքիայի հզօրացումն է։ Անգլիայի վրա կարելի է ցամաքից յարձակվել և ծանր հարուած հասցնել միայն մի կողմից՝ Եգիպտոսում։ Եգիպտոսի հետ միասին Անգլիան կը կորցնէր իր տիրապետութիւնը ոչ միայն Սուէզեան ջրանցքի վրա, այլ և իր կապակցութիւնը Հնդկաստանի և Ասիայի հետ, ինչպէս և հաւանօրէն իր սեփականութիւնները Կենտրոնական և Արևելեան Աֆրիկայում։ Եգիպտոսի նուաճումը մի մահմեդական պետութեան միջոցով, ինչպիսին Թիւրքիան է, կարող էր վտանգաւոր ներգործումներ ունենալ նաև Անգլիայի 60 միլիոն մահմեդական հպատակների վրա Հնդկաստանում, ինչպէս և Աւղանիստանում և Պարսկաստանում։ Սակայն Թիւրքիան կարող էր միայն այն դէպքում Եգիպտոսի մասին մտածել, եԹէ նա տիրէր երկաԹուղային գծերի մի խիտ ցանցի՝ Փոքր-Ասիայի և Սիրիայի վրայից, եԹէ նա անատոլիական գծի շարունակութեամբ կարողանար անգլիական որևէ յարձակում Միջագետքի վրա ետ մղել, և Թէ նա իր զօրքը ուժեղացնէր և լաւ կազմակերպէր և եԹէ նրա ֆինանսները բարեկարգվէին։ Միւս կողմից, հէնց այն փաստը, որ եԹէ Թիւրքիան ռազմապէս ուժեղանայ, տնտեսապէս ամրանայ և երկաԹուղային գծերի բաւարար տարածութեան տիրէ, բաւական է ըստ ինքեան Անգլիայի համար, որպէսզի նա հրաժարվէ Գերմանիայի դէմ յարձակվելու որևէ մտքից, և հէնց այդ հանգամանքն է, որին պիտի ձգտէ գերմանական քաղաքականութիւնը։ Այն աջակցութեան քաղաքականութիւնը, որին հետևում է Գերմանիան Թիւրքիայի վերաբերմամբ, նպատակ ունի ոչ այլ ինչ, բայց եԹէ այն փորձը՝ ուժեղ ու ապահով պատուարով ետ մղել պատերազմական վտանգի որևէ սպառնալիք Անգլիայի կողմից»։

Գերմանական գաղութագէտի այս տողերը գրված են բաւական վաղ, երբ իր հայրենի կառավարութեան տածած յոյսերը Թիւրքիայի վերաբերմամբ դեռ Թարմ ու կուսական էին, իրականանալու հաւանականութեան մօտ։ Թիւրք-իտալական և մանաւանդ բալկանեան պատերազմները եկան ջուրը մաղելու գերմանական ապագայ իլլիւզիաները։ Վիլհէլմեան Weltpolitik-ը իր առմենածանր ֆիասկօն կրեց բալկանեան կատաստրոֆների ճակատագրական հետևանքներից։ Իսկ գերմանական իմպերիալիզմի քրախը անուղղակի նշանակում էր անգլիական ցնծագին յաղԹանակը։

Բայց Անգլիայի խելօք, հեռատես դիւանագիտութիւնը քնած չէր իր հերԹին։ Այն չափով, որով ուժեղանում էր անգլօ-գերմանական հակամարտութիւնը՝ իր տնտեսական մրցութեան և ռազմանաւային սպառնալիքի հիմքերով, այդ չափով ճանապարհ էր հարԹում բրիտանական կառավարութիւնը՝ մերձենալու համար Գերմանիայի գլխաւոր Թշնամիների հետ ցամաքային Եւրօպայում—Ֆրանսիայի և Ռուսաստանի հետ։ Եւ մի հասարակ ճշմարտութիւն պիտի ասենք, եԹէ շեշտենք այս կապակցութեան մէջ, որ եռեքպետեան համաձայնութիւնը իր համերաշխ գործակցութեան բազմաԹիւ ապացոյցներով, Թէ՛ սոսկ դիւանագիտական և Թէ՛ պատերազմական հողի վրա, ոչ այլ ինչ է, բայց եԹէ առաջին հերԹին անգլօ-գերմանական հակամարտութեան արդիւնք։ Անգլիան գտաւ իր երկու դաշնակիցներին, մանաւանդ Ֆրանսիայի կողմից պատրաստ[ի] հասունացած հող՝ սերտ մտերմութեան և մ[...] մուր կամուրջը ձգելու համար։ Չէ՞ որ Ֆրանսիան և Ռուսաստանը նոյնքան ենԹակայ էին ռազմական սպառնալիքի ցամաք[ի] կողմից, որքան Անգլիան ծովի կողմից։ Չ[էր] որ եռեքպետեան համաձայնութիւնը կ[...] դառնար մի մեծ, հաւաքական հակակշի[ռ] քաղաքական կոնցերտի մէջ՝ ուղղած եռա[...] պետական դաշնակցութեան դէմ։ Աւելի[ն] ասենք. չէ՞ որ Անգլիան միայն իր ցամա[...] քային դաշնակիցների միացեալ աջակցու[...] Թեամբ կարող էր ետ մղել առանձնայա[տուկ] Գերմանիայի ագրեսիվ քաղաքականութիւ[նը] և գրգված ախորժակի կլանումները, և ա[յդ] հողի վրա կղզիացնել նրան բոլորովին՝ ա[...] նաջողութեան քարին զարնելով ֆանֆա[...] րօն պանգերմանիստների ուշացած Wel[t]politik-ը։

Հարկաւոր չէ լինել մարգարէ և ոչ պրոֆէսիօնալ, հեռագէտ դիպլօմատ, ն[...] խատեսնելու համար իրերի մի շատ հաս[...] րակ դասաւորութիւն։ Այդ այն է, որ ամ[...] մի դիպուածում, անկախ աւստրօ-սերբի[...] կան կոնֆլիկտից և այս պատերազմի[ց] եԹէ եւրօպական պատերազմ բռնկվէր Գեր[...] մանիայի ձեռնիրէցութեամբ՝ ուղղված [...] րեքպետեան համաձայնութեան որևէ ան[...] դամի դէմ, միևնոյն է, վաղ Թէ ուշ պի[...] միւսային միւս դաշնակիցները իրանց մ[...] նակ ընկերոջը։ Անգլիան, Ֆրանսիան և Ռու[...] սաստանը խիստ շահագրգռված են՝ առա[...] կամ պակաս տարբերութեամբ՝ գերմանա[...] կան միլիտարիզմի գերահզօր ուժի ջա[...] ջախման մէջ. մէկը Թէ միւսը չէր կար[...] ոչ մի դէպքում հանդուրժել՝ լուռ հանդի[...] սատես չէզոքութեան դերի մէջ, որպէս[զի] գերմանական զէնքը կրկին անգամ (ֆրան[կօ-] պրուսական պատերազմից յետոյ) յաղԹ[...] նակէ Եւրօպայում։ Չէ՞ որ մէկի պարտ[ու] Թիւնից յետոյ՝ հերԹը կը գար միւսին...

Թւում է, որ մի այդպիսի հնարաւոր[ու] Թիւն կանխատեսնելու տարրական փորձ[ա] ռութիւնը պիտի ունենար Բեռլինի կաբ[ի] նետը։ Որքան էլ ուշագիր դիտողը վաղ[ուց] համոզված լինէր, որ ռազմական բիրտ [ու] ժի դասական հայրենիքը զուրկ է եղել Բի[ս] մարկի շրջանից ի վեր նուրբ ու փորձա[ռու] դիւանագէտներից, այնու ամենայնիւ գե[ր] մանական շողացող զէնքի դէմ եռեքպետեա[ն] համաձայնութեան համախմբված մարզ[...] դաշտ իջնելը այնքան իրական, այնքան [...] նարաւոր պիտի Թւար, որ նոյնիսկ [...] ԲեԹման Հօլվեգի նման անշնորհք միջակ[ու] Թիւնը կարող էր, եԹէ ջանար պարտա[...] էր կանխատեսել։

Սակայն տեւտօնական կոպտութիւնը [...] աւելորդ անգամ ևս մատնեց հրապարակ[...] իր եղկելիութիւնը։ Վիլհէլմ-Հօլվեգի կ[առա]վարութիւնը տարաւ աշխարհին աւղ[...] նող դիպլօմատիական առևտուր ս[...] Անգլիայի հետ։ Այնքան միամիտ ձևաց[...] նա, որ մի բոպէ հնարաւոր գտաւ Անգլ[իայի] չէզոքութիւնը և նոյնիսկ համբերա[...]

վերաբերմունքի խնդիրը յարուցեց՝ հերոսացած Բելգիայի չէզոք տերրիտորիան ոտնատակ և քարուքանդ անելու դէպքում։ Դա լկտի առեւտուր չէր միայն, այլև դիւանագիտական իդիոտիզմ, որի չափազանց ծանր պատիժը յետոյ միայն պիտի կրէ խենթացած Թագակիրը Հօհենցօլլերնեան տոհմի։

Դիպլօմատիական ապուշութեան նոյնքան աւշագրաւ փաստ է այն ակնկալութիւնը, որ ունէր Գերմանիան, ինչպէս և Աւստրիան, Իտալիայից։ Մի՞թէ այնքան միամիտ պիտի լինել չը հասկանալու համար, որ իրաւամբ և խելացիօրէն մեկուսացած Իտալիան անկարող էր միանալ իր վաղեմի դաշնակիցներին յանուն պանգերմանիստական իմպերիալիզմի, որպէս հիմնական մղումը ներկայ պատերազմի։

Մի կողմ թողնենք այն հանրայայտ ճըշմարտութիւնը, որ գերմանական ահագնադղորդ միլիտարիզմի անթերի պարտութեամբ շահագրգռւած է ողջ Եւրոպան, մանաւանդ պատերազմին անմիջապէս մասնակցող երկրները։ Սակայն ամենամեծ շահագրգռութիւնը ունի մինչև այժմ ապագայի վտանգաւոր հոգսերով անհանգստացող Անգլիան։ Սա է, որ նորից պիտի փռէ իր ազատ տիրապետութիւնը համաշխարհային շուկաներում։ Եւ եթէ, ինչպէս մեր վերջին յօդուածում («Ֆրանսիա և Գերմանիա») ցոյց տուինք, Գերմանիայի պարտութեամբ լուծվի ֆրանս-գերմանական հակամարտութեան պրօբլեմը՝ իր պատմական ու քաղաքական իմաստով, ապա միւս կողմից կը լուծվի անգլօ-գերմանական հակամարտութեան պրօբլեմը՝ իր տնտեսա-սահմանագրական և ռազմանաւային իմաստով։

В. Lucifer

ԹԻՒՐՔԻԱՆ ԿՈՐԾԱՆՄԱՆ ՃԱՆԱՊԱՐՀԻՆ

Արեւելքը պատմութեան մէջ միշտ երեւան է հանել արիւնոտ բռնապետութիւնների հսկայական տիրապետութիւններ, ուր միահեծան պետի կամքն ու քմահաճոյքն է եղել օրէնքն ու արդարութիւնը։ Թիւրքիան՝ իր սուլթանիզմով ճիշդ տիպիկ ներկայացուցիչն է արեւելեան արիւնարբու բռնապետութեան։ Այն յատկութիւնները, ինչ ունեցել է պատմական Արեւելքը, նոյնն ունեցել է և Թիւրքական պետութիւնը իր գոյութեան սկզբից մինչև այսօր։ Այդ եզրակացութեան է յանգում իւրաքանչիւր ոք, երբ համեմատում է ներկայ Թիւրքիայի արիւնաներկ պատմութեան էջերը անցեալ արեւելեան բռնապետութիւնների հետ։

Սակայն քաղաքական այլ հանգամանքների մէջ է զարգացել Թիւրքիան, որի պատճառով և նա երկարատեւ կեանք է ունեցել։

Թիւրքական սուլթանիզմը բնականօրէն պիտի կործանվէր այն օրվանից, երբ եւրոպական հողի վրա նա հանդիպեց նոր թարմ պետութիւնների, երբ նա մաքառման մէջ մտաւ արեւմտեան կուլտուրայի հետ, բայց պետութիւնների ներհակ քաղաքական շահերի հակամարտութեան մէջ նա կարողացաւ իր հիւանդոտ գոյութիւնը քարշ տալ, միևնոյն ժամանակ և քաղաքակրթութեան ոխերիմ թշնամին հանդիսանալ Անատոլիայի ամբողջ սահմաններում և նոյն իսկ Եւրոպայի ափերին։

Եւ այն օրվանից, երբ Թիւրքիան հանդէս եկաւ իբրև զինուորական կազմակերպված բռնապետութիւն, նրա պատմութիւնը արիւնի, աւերածների, կամայականութիւնների ու անօրինակ անարգարութիւնների մի շարան դարձաւ, և միահեծան բռնակալութեան ոգին զարգացաւ ու մնացաւ անօրինակելի գազանութիւնների մէջ։

Դարեր շարունակ ստրկացած ժողովուրդները մաշվեցին ու քայքայվեցին անարգ սուլթանիզմի գաւազանի լծի տակ, որը միւս կողմից էլ անհամբերատար մահմեդական կրօնի ուսմունքով խեղդեց ազատ միտքը, ժողովուրդների ազատ կեանքն ու հոգին։

Սուլթանիզմ... ահա աշխարհի ամենամեծ պատիժը։

Բայց պատմութիւնն ունի իր օրէնքները։ Եւ այն ժամանակ, երբ սուլթանիզմն ուռճանում էր հպատակ ժողովուրդների արիւնով և դահճային նորանոր ծրագիր որոճում, իրար ետևից ազատագրվեցին ստրկացած ազգութիւնները, Միջերկրականի ափերին ջարդվեցին նրա փտած ոյժերը։ Սկսվեց եւրոպական «կօնցերտը», և սուլթանիզմը ճարպիկ լարախաղացի դեր յանձն առաւ ու կարողացաւ կեղծիքի, դիմակաւորումների տակ ապրել, նորից քամելով ժողովուրդների արցունքները, նորից հանդիսանալով քաղաքակրթութեան ոխերիմ թշնամին։

«Հիւանդ մարդու» օպերացիան չը կատարվեց... Ապա նա սահմանադրութեան սքեմ հագած, թիկունք ունենալով տեւտոնեան ուժեղ կազմակերպութիւնը, անցեալ սուլթանիզմի երազանքներով տարվեց։

Անցեալ տարիները, երբ բալկանեան քաջերի զօրքերը արդարութեան ու արժանապատուութեան մղումներով սպանիչ հարուածներ իջեցրին Թիւրքիայի անբովանդակ գլխին, թւում էր, թէ վերջապէս սուլթանիզմի ներկայացուցիչները իրանց վերջին ուխտը կը կատարեն Բրուսայում, իրանց նախահայրերի գերեզմանների վրա. բայց քաղաքական անցքերի աջողութեան աստղը թեքվեց, և նա կարողացաւ Անատոլիայի սահմաններում կենտրոնացած, անձեռնմխելի մնալ...

Եւ այժմ, երբ XX դարի ազգերի պատերազմը ստեղծել է մի չը տեսնված խառնաշփոթ եւրոպական հողի վրա, Թիւրքիան նորից մտածում է վերածնվել... Թիւրքիայի մօտքերի արտայայտութիւնն են հանդիսանում Էնվեր փաշաները, որոնք Ռուսաստանի դէմ մղվելիք պատերազմի մէջ են տեսնում վերածնութեան արշալոյսը։ Նա եռանդուն պատրաստութիւնների մէջ է. գաղտագողի խլացրած «Գեբէն» և «Բրեսլաու» պատերազմական նաւերի վերանորոգութիւնն է կատարւում. փոխադրվում են Գերմանիայից օֆիցերներ, նաւաստիներ, ինժեներներ։ Ամրացվում են Բօսֆօրի ափերը, Երզրումի և ուրիշ քաղաքների շուրջը ամրութիւններ են կառուցվում, զօրքեր են կենտրոնացվում ողջ կովկասեան սահմանագծի վրա։

Մինչև այժմ սուլթանիզմի քաղաքագէտները Թիւրքիայի վերածնութիւնը տեսնում էին աւելորդ կարկատանների, սահմանադրութեան և գերմանական պաշտպանութեան մէջ։ Միամի՛տ մտածողութիւն։

Սուլթանիզմի քաղաքագէտները այնքան չեն մտածում, որ ողջ Թիւրքիան նման է մի խարխլված հին տան և դուռ են միանգամայն կարկատանները, գերմանական յենարանները։ Տունը կործանման ճանապարհի վրա է կանգնած և արմատական վերանորոգութեան կարիք ունի։ Եւ այդ վերանորոգութիւնը կը կատարվի այն ժամանակ, երբ եռապետեան համաձայնութիւնն ուժեղ մուրճի մի հարուածով կը կործանի նրան և նորից կը կառուցի իր պահանջների համաձայն։

Հեռու չէ այդ օրը։ Ինչքան էլ խառնված վիճակի մէջ լինեն Ռուսաստանը, Անգլիան, Ֆրանսիան, այնու ամենայնիւ կարող են մի հարուածով խարխլված սուլթանիզմի փլատակների վրա իրանց յաղթանակի դրօշակը կանգնեցնել։ Եթէ այդ չը կատարվի այժմ, կը կատարվի այն ժամանակ, երբ քաղաքական անցքերը պարզվեն։

Երբէք եռապետեան համաձայնութիւնը չէ կարող ներել խարդախ և քայքայված Թիւրքիայի աններելի յանցանքները։

Մօտիկ ապագայում նա իր արժանաւոր պատիժը կը ստանայ։

Կոմս

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԵՒ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ

(Յօդուած Պետ. Դումայի անդամ Մ. Ա. Կարաուլովի)

Գրոհ տալ Արեւելքի վրա,—ահա այն կարճ բանաձևը, որը պարզ բացատրում է ժամանակակից Գերմանիայի արտաքին քաղաքականութեան ուղղութիւնը։ Ողջ աշխարհին սպառնալով իր զրահաւորված բռունցքով, Գերմանիան լաւ հասկանում է այդ բռունցքի կատարած դերը։ Շատերը սխալվում են, կարծելով թէ մեր արևմտեան հարեւանի ագրեսիվ ձգտումները հետեւանք են երիտասարդ ազգութեան պատերազմական խանդավառ ոգու, վաղեմի ասպետների թողած յիշատակների, այն ասպետների, որոնք «պատուաւոր» կերպով ապրում էին կողոպուտներով կամ, վերջապէս, տարված լինելով նուաճողական տարերային քաղաքականութեամբ։ Ոչ։ Այստեղ ոչ թէ տարերային ձգտում կայ, այլ գիտակցական չարչիական հաշիւ։ Զէնքի և ոսկու հին վէճը արեւմտեան մեր հարեւանների մօտ վաղուց արդէն վերջացած է, գերմանական զէնքը դեռ առաջվայ նման ազդարարում է «ամեն ինչ կառնեմ». զէնքը ինքը սակայն «առնըված է ոսկով» և վերջնականապէս թեքվել է կապիտալիզմի և ինդուստրիայի ստրկական ծառայութեան։

Այս բոլոր հաշիւներն ու կատաղութիւնը առաջանում է ինդուստրիալների կարիքներից և արդիւնաբերողների գրասենեակներից։

Կար մի ժամանակ, երբ միջազգային ընդհարումները և պատերազմները առաջանում էին շատ, թւում էր, աննշան պատճառներից. խենթ զօրավարների նուաճողական ծրագիրները, դինաստիական շահերը, կրօնական տարաձայնութիւնները, պալատական ինտրիգները և այլն ստեղծում էին երկարատեւ և արիւնահեղ պատերազմներ։ Սակայն, աւելի ուշադիր վերաբերվելով պատմական անցքերին, պէտք է ճանաչել, որ այդ աննշան առիթների տակ միշտ թագնըված են եղել խոր պատճառներ և առաւել մեծ շահեր։

Ժամանակակից պատմաբանները անգամ Տրոյեան պատերազմի և հին Եգիպտոսի փարաւոնների արշաւանքների համար պատճառներ են գտնում, որ հեռու են ամեն տեսակ արտաքին առիթներից, որոնցով նրանք սկսվել են։ Իսկ Հռոմի վէճը Կարթագենի հե՞տ։ Ի՞նչ կարող է աւելի պարզ լինել։ Մանրամասն կանգ չառնելով յիշեալ դրութեան ապացոյցների վրա, յիշենք գոնէ սկզբնական Ռուսի մեծ նուաճող Սվեատոսլաւի նկատումները, որը որոշակի ասում է, որ իրան մի բան է ձգում Կիեւից հեռու՝ Դունայը. «Այստեղ միանում են իմ երկրի բոլոր հարստութիւնները»,—ասում է ռազմիկ իշխանը իր բացատրութիւնների մէջ։ Տնտեսական շահերը, որ բոլոր ժամանակ իսկական պատճառն են եղել ժողովուրդների թշնամական ընդհարման, մեր օրերի պատերազմներում որոշ, աչքի ընկնող տեղ են բռնում։ Այժմ արդէն ոչ-ոք չէ թագցնում տնտեսական պատճառները. նրանք դրվում են առաջին գծի վրա։ Յիշենք գոնէ մեր վերաբերմունքը դէպի Սև ծովից դուրս եկող «ջրանցքները»։ Քի՞չ մարդիկ կան, որոնք մտածում են «Объ олеговомъ щитѣ на вратахъ Царя-града», սակայն դրա փոխարէն ամենքից պարզ է այդ ջրանցքների նշանակութիւնը մեր արտաքին, հետևաբար և ներքին առևտրի և, առանձնապէս, մեր հացահատիկի արտահանութեան համար։

Եւ հէնց ինքը պետականութիւնն էլ մեր օրերում այն չէ, ինչ որ եղել է երբեմն։ Եթէ Իտալիայում կամ Սպանիայում դեռ ևս պահվում են հին իշխանները և տարվում են գեղարուեստով, բանաստեղծութեամբ, գեղեցկութեամբ, իսկ առաւել հիւսիսային երկիրները խիստ փոխել են իրանց տեսքը։ Հին գերմանացիների ժառանգները, որոնք Յուլիոս Կեսարի օրով արգելում էին հռօմէացի վաճառականների մուտքը իրանց մօտ, որ նրանք «նպաստում են պահանջների աճման, պչրանքի զարգացման և բարքերի ապականման», այժմ իրանք են դարձել չարչիներ և տիրապետող կապիտալիզմի խոնարհ ստրուկներ։

Գերմանիան՝ դա սարդ-պետութիւն է. նա ապրում է բացառապէս օտար հիւթերով։ Մշակվող արդիւնաբերութեան զարգացումը այդ երկրում առաջացնում է անքակտելի ձգտում աւելի լայն և լայն շուկաներ գրաւելու իրանց մթերքների համար։ Միւս կողմից այդ արդիւնաբերութիւնը կարող է գոյութիւն ունենալ էժան նիւթերի ապահով ներմուծումով։ Այդ իր հերթին ձգտում է առաջացնում յարաբերութիւնները անարգել կերպով ապահովել հեռաւոր գաղութների վերաբերմամբ և առաւել մօտ շուկաներ նուաճելու։

Բաւական է մի թռուցիկ ակնարկ ձգել Եւրոպայի քարտէզի վրա, որպէսզի կարողանանք տեսնել Գերմանիայի նեղ դրութիւնը այդ բանում։ Հիւսիսային ծովային ճանապարհը նրա համար կտրված է Անգլիայի՝ առաւել բաղդաւոր մրցակցի կողմից։ Միջերկրական ծովի մուտքը փակել է դեռ ևս ուժեղ Ֆրանսիան։ Գերմանիային մնում է ընտրել երեք հնարաւոր ճանապարհներից մէկը, այս է՝ կամ վերջնականապէս կոտրել Ֆրանսիային, ոչնչացնել Անգլիայի ծովային զօրութիւնը, իր ձեռքն առնել ծովային հեգեմօնիան կամ, վերջապէս, շարունակել վաղուց արդէն սկսված արեւելեան արշաւանքը դէպի Ռուսաստան։

Եւ Գերմանիան աշխատում է գնալ բոլոր երեք ճանապարհներով՝ ուժեղացնելով իր ցամաքային ոյժը և նաւատորմը մի կողմից, ամեն կերպ ուզում է արգելք լինել Ռուսաստանի զարգացման՝ միւս կողմից։ Չը կայ աւելի չար թշնամի ռուսական ժողովրդի ազատութեան, քան մօտ օրերի մեզ «բարեկամ» Գերմանիան։ Ազատ Ռուսաստանը չէ կարող մեծ և հզօր չը լինել, իսկ Ռուսաստանի ուժեղացումը հաւասարազօր է Գերմանիայի ողջ քաղաքականութիւնը խորտակելուն։ Ռուսաստանը դեռ ևս չէ ամրապնդվել կատարելապէս, նա Գերմանիայի համար ձեռնտու գաղութ է հանդիսանում։ Իսկապէս գերմանական արդիւնաբերութիւնը նշանաւոր չափով սնվում է ռուսական հում նիւթերով, իսկ գերմանական առևտրական ֆիրմաները իրանց ձեռքն են առել Ռուսաստանի գրեթէ ողջ արտաքին առևտուրը և, վերջապէս, անգամ գերմանական գիւղատնտեսութիւնը զարգանում է ի հաշիւ ռուսական անկուլտուրականութեան. ամեն տարի 200,000 մշակներից աւելի են գնում Արեւելեան Գերմանիա գիւղատնտեսական աշխատանքների։

Պատերազմի ժամանակի պայմանները ինձ թոյլ չեն տալիս աւելի մանրամասն կանգ առնելու Գերմանիայի և Ռուսաստանի վերջին տարիների պատերազմական պատրաստութիւնների մասին։ Այդ պատրաստութիւնները արվում էին յատկապէս նրա համար, որ հնարաւոր էր թւում, որ 1917 թ. այդ երկու պետութեանց միջեւ պատերազմ լինի, որովհետև այդ թւին էր լրանալու մեր՝ Գերմանիայի հետ ունեցած այժմ գործադրվող առեւտրական պայմանագրի ժամանակը, որը կնքել էինք ճապօնական պատերազմի՝ մեզ համար ծանր օրերին և որը չափազանց վնասակար էր մեր ինքնուրոյն արդիւնաբերութեան համար։

Եւ Գերմանիան գիտէր ինչպէս վարվել։ Նա ամեն կերպ աշխատում էր մեզ խճճել Հեռաւոր Արեւելքում, վէճի բռնել Թիւրքիայի հետ, հակառակ էր գործում և ինտրիգներ էր լարում Պարսկաստանում, և որ գլխաւորն է՝ թագնվում էր իր առաջապահ կրակողի՝ Աւստրիայի ետևը և անսայթաք գնում էր Բալկանեան թերակղզին գրաւելու։ Եւ յանկարծ միանգամայն անսպասելի կերպով գերմանացիները հանդիպեցին ուժեղ հակառակորդի յանձին բալկանեան դաշնակցութեան, որ շտապով ձևափոխեց բալկանեան քարտէզը։ Բուլղարներին և սերբերին իրար գցելով և յանձին նոր հանդէս եկած Ալբանիայի Բալկաններում նոր կռւախնձոր ստեղծելով, գերմանացիները արդէն սկսեցին ուրախանալ իրանց յաղթանակով։ Սակայն ոչ երկար ժամանակով... Ալբանիան իսկապէս կռւախնձոր դարձաւ, բայց ոչ բալկանեան ժողովուրդների միջեւ՝ այլ իրա Աւստրիայի և մինչև այժմ նրա դաշնակից Իտալիայի միջեւ։ Իսկ ինչ վերաբերում է սերբ-բուլղարական միջադէպին, նա վերջացաւ հանդիսաւորութեամբ և Սերբիայի ամրացումով։

Դրա հետ միաժամանակ արեւելքում աճում և ամրանում էր Ռուսաստանի հզօրութիւնը։ Գերմանիայում և Աւստրիայում առաւել յաճախակի և ուժեղ էին լսվում ձայները Ռուսաստանի հետ «նախազգուշական» պատերազմ անելու անհրաժեշտութեան մասին։ Հանգուցեալ արքիդուքս Ֆրանց Ֆերդինանդը, ասում են, շատ անգամ է հպարտացել, որ «նա ինքը պէտք է թագադրվի Կիեւում»։ Ճակատագիրը այլ կերպ տնօրինեց։ Բայց ոչ Աւստրիային և ոչ Գերմանիային այդ բանը ետ չը կանգնեցրեց։ Նրանք շարունակեցին իրանց ճակատագրական Drang nach Osten-ը և սուր բարձրացրին։ Բայց ինչ, սուր բարձրացնողը սրով էլ կընկնի։ Եւ Ռուսաստանը գերմանական Drang nach Osten-ին (գրոհ տալ դէպի Արեւելք) պէտք է հարկադրէ սլաւօնական Adschlag nach Wesen (ետ մղել դէպի Արեւմուտք)։

Եւ նա պատրաստ է գերմանացիներին խրատ տալ։ Մենք ականատես ենք մինչև այժմ չեղած հայրենասիրական ոգևորութեան տարերային զգացմունքների, որոնք մրրկի նման անցնում են ռուս երկրի վրայով։ Այդ զգացմունքը մի անգամ ստիպեց մեզ արիութեամբ գլուխ բարձրացնել և հպարտութեամբ նայել պատերազմի փոթորկին, որի ահեղ ամպերի ետև մեզ պայծառ ապագայ է սպասում։

Վայրենի վանդալները, որ իրանց իսկական բնաւորութիւնը թագցրել են պրուսական մունդիրի փայլի տակ, ցոյց տուին իրանց ողջ հասակով և աշխարհի առաջ կանգնեցին իրանց անտեսանելի, անգամ նողկալի «մեծութեամբ»։ Բայց ինչ։

«Ինչ չափով ուրիշին չափէք, այն չափով էլ ձեզ կը չափեն»։

Իսկ մենք, կուրի գնացողներս, պատրաստվելով մեռնելու, հաստատ հաւատացած ենք ռուսական զէնքի վերջնական յաղթութեան։ «Կամ թուրը ձեռքին կամ թրի վրա», մի խօսքով՝ կամ մահ կամ ազատութիւն,—ահա ինչը պէտք է լինի ռուս զինուորի դեվիզը ներկայ մօմենտում։ Եւ թող մեր թշնամիները իմանան, որ մեզ հետ է Աստուած, մեր վերևն է Թագաւորը, իսկ մեր ետևը՝ սրբազան Ռուսը..

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

—o—

ԱՆՀԱՏԸ ԵՒ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

IV

Շուկան այն տեղն է, որ ծախվում են արդիւնագործութեան արդիւնքները, առևտրականը վաճառում է իր ապրանքը. շուկան այն հանգոյցն է, որ իր մէջ է կենտրոնացնում տնտեսական կեանքի բոլոր թելերը. շուկան է ղեկավարում արդիւնաբերութեանը, և ոչ թէ արդիւնաբերութիւնը շուկային։ Վերջին շաբաթվայ մէջ հեռագիրը լուր բերեց, թէ ինչպէս Անգլիան տէր է դառել նոր շուկայի. գրաւել է Գերմանիայի գաղութները և այդ գաղութներում վաճառվող գերմանական ապրանքների նմուշները իսկոյն ուղարկել Լօնդօն, որպէսզի անգլիական գործարանները դրանց նման ապրանք պատրաստեն և նոր շուկաներում վաճառքի հանեն։

Ասիական ընդարձակ շուկաները Հօլլանդիայի թուլանալով և Նապօլէոնի անկումով անցան Անգլիային. նա էր համաշխարհային քաղաքականութեան ամենից ազդեցիկ երկիրը։ Բայց առևտրի և արդիւնաբերութեան անընդհատ զարգացմամբ վերջին տասնամեակում սկիզբ առաւ համաշխարհային քաղաքականութեան նոր ալիք, որ պայմանաւորվում է երկու պատճառով. նախ՝ մինչև այժմ անշարժ մնացած երկիրներում արդիւնաբերութեան զարգացումը (Գերմանիա, Ճապօնիա և այլն) և երկրորդ՝ ազատ մուտքի պահանջը դէպի Արեւելեան Ասիայի և ուրիշ շուկաներ։ Դեռ Բիսմարկի օրով Գերմանիան զգաց նոր շուկաներ գտնելու անհրաժեշտութիւնը. իր երկրի արդիւնաբերութիւնն ամբողջապէս չէր սպառվում ներքին շուկաներում, գործարաններն արտադրում էին աւելի շատ, քան Գերմանիայի ազգաբնակութեանը պէտք էր, մնում էր մեծ մնացորդ, գործարանային արդիւնաբերութիւնն օրէ-օր զարգանում էր, պէտք էր մի ելք գտնել, նոր շուկաներ ձեռք բերել, այնտեղ ծախել գործարանների արդիւնքները և այդպիսով հնարաւորութիւն տալ կապիտալիզմի խաղաղ զարգացմանը։

Կապիտալիզմի հետ կապված են և շատ տնտեսական հարցեր։ Կապիտալիզմ գոյութիւն չունէր հին ժամանակներում, երբ կար «բնական տնտեսութիւն» կոչվածը, երբ ամեն մի ընտանիք ինքն արդիւնաբերում և ինքն էլ սպառում էր, իր արտադրածը չէր տանում ուրիշ տեղ ծախելու, կամ չէր գնում ուրիշ տեղից բան գնելու. մինչև վերջին տարիներս մեր գիւղերում այդ բնական տնտեսութիւնն էր իշխում. բայց կամաց կամաց լուցկին, շաքարը, չթեղէնները գիւղ են մտնում, և խախտվում է գիւղացու բնական տնտեսութիւնը, որովհետև՝ որպէսզի նա կարողանայ լուցկի, շաքար կամ չիթ առնել, պէտք է ինքն էլ իր աշխատանքի արդիւնքների մի մասը ծախէ, փող վերածէ։

Գիւղացու այս բնական տնտեսութեան օրինակով պէտք է բացատրենք և այն անդիմադրելի պահանջը, որ զգացին գերմանացիք. նրանք չէին ցանկանում միայն վաճառել, ծախել ուրիշներին իրանց ապրանքները, այլ և այդ ծախելուց յետոյ հնարաւորութիւն ունենալ գնելու՝ ինչ որ իրանց պակասում է, բայց անհրաժեշտ է. օրինակ՝ հացահատիկներ, հում նիւթ՝ բուրդ, կաշի և այլն։ Քաղաքատնտեսութեան ճշմարտութիւններից մէկն է, որ եթէ մի որևէ մարդ կամ ժողովուրդ արդիւնաբերում է մի որևէ ապրանք, այդ ցոյց է տալիս, որ արդիւնաբերող մարդը կամ ժողովուրդը ինքը ուրիշ արդիւնքների պահանջ ունի, որ նա անբաւարարված է և ցանկանում է իր ապրանքով փոխարինել իր ուզածը։ Այսպէս նա ինչ-որ պէտք է արտադրէ։ Անգլիան, որ ամենազարգացած արդիւնաբերական երկիրն է, ինքը կարիք ունի շատ մթերքների, որ և ստանում է իր գաղութներից։ Նոյնպիսի դրութեան մէջ է և Գերմանիան. այդ պետութիւնը ինքն իրանով չէ կարող ապրել. եթէ նրան կզրկացնենք մի առ ժամանակ, այնտեղ հացի, բրդի, փայտի և ուրիշ մթերքների սով կը լինի։

V

Եւ ներկայ պատերազմը, որ ծագել է երկրագնդի տարբեր անկիւններում, նպատակ ունի շուկաներ գրաւել, մաքսային և առևտրական սահմաններն ոչնչացնել, յաղթել թոյլերին, ուժեղի ապրանքները ամեն տեղ տարածել։ Այս պատերազմից յաղթող դուրս եկող պետութիւնն ինքը ոչինչ չէ շահելու, յաղթութեան դափնիներով պըսակվելու է այդ պետութեան կապիտալիզմը, որ հայրենիք չունի։

Տեսնում ենք, որ առանձին անհատներն ոչինչ են այս ահեղ կռւի մէջ. այս տեսակէտով լուսաբանելով պատերազմի պատճառները՝ մենք համոզվում ենք, որ անհատները ոչ մի դեր չեն կատարում ահեղ ալիքի գոյացման մէջ, համոզվում ենք, որ Գերմանիայի Վիլհելմ կայսրը սոսկ մի առևտրական ագէնտ է, կոմի-վոյաժոր, ինչպէս սրամիտ կերպով անուանել են նրան ֆրանսիական թերթերը։

Պատմութեան անիւը անհատները չեն շարժողը. հասարակական տրամադրութեան վրա առանձնակի անհատը, լինի նա հանճարեղ զօրավար թէ մտածող, չէ կարող իր կնիքը դնել. հասարակութիւնը իր տրամադրութիւնը փոխում է աստիճանաբար, հետզհետէ, թռիչքներ չէ անում. հանճարը միայն իր անհատական գոյնը կը տայ իրան շրջապատող նեղ միջավայրին, բայց ոչ երբէք ղեկավարել ժողովուրդներին դէպի արիւնահեղ պատերազմ. այլապէս շատ վիրաւորական և դառն կը լինէր զինուորական և զինուոր լինելը, երբ գիտես, թէ ամեն մի անհատ կարող է ըստ իր ցանկութեան զրկել հազարաւոր զինուորների բնութեան ամենաթանկագին պարգևից՝ ապրելու հաճոյքից։ Ձէ, անհատը շատ անզօր է։

Գ. Տէր-Ռուբէնեան

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

ԹԻՖԼԻՍ

◆ Այսօր, շաբաթ, ամսիս 30-ին, Ալէքսանդրօ-Նեվսկի զինուորական տաճարում Ալէքսանդր-Նեվսկիի տօնի առիթով Վրաստանի էկզարխ Պիտիրիմ արքեպիսկոպոսը հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցի։

◆ Հայկ. Բարեգ. Ընդհ. Միութեան ներկայացուցիչ դօկտոր Ն. Տաղաւարեան ամսիս 28-ին մեկնեց Բաթում՝ այդտեղից Կ. Պօլիս գնալու համար։ Մի օր առաջ նա ընդունվեց ունկնդրութեան Կովկասի փոխարքայից, որ յայտնեց նրան, թէ մինիստրների խորհուրդը, քննելով նրա միջնորդութիւնը՝ թոյլատրել բանալ Ռուսաստանում Միութեան ճիւղեր, որոշել է մտնել այդ հարցի քննութեան մէջ պատերազմի աւարտումից յետոյ։

◆ Արտասահմանեան իր ճանապարհորդութիւնից Թիֆլիս է վերադարձել վաճառականների աւագ Արշակ Ն. Միրեան և ստանձնել իր պարտականութիւնները։

◆ Սեպտեմբերի 23-ին դրօշակների օր կազմող բիւրօյի նիստը նշանակված է օգոստոսի 31-ին, կիրակի օրը։ Այդ նոյն բիւրօն Մօսկվայից ապսպրել է Ռուսաստանի և նրան դաշնակից պետութիւնների դրօշակների ձևով 300,000 փոքրիկ դրօշակներ։

◆ Ժողովրդական Տան հայոց սեկցիան իր վերջին նիստում որոշել է իր ներկայացումների մուտքից 2% յատկացնել պահեստիների ընտանիքների օգտին։

◆ Դերասան Բաղօլին յայտնել է քաղաքագլխին, որ ինքը սեպտեմբերի կէսերին, յայտնի դերասանների մասնակցութեամբ, մտադիր է ներկայացում կազմակերպել պատերազմից վնասվածների օգտին։ Քաղաքագլուխը հաւանութիւն է տուել այդ բանին և խոստացել է այդ մասին զեկուցել քաղ. կենտրոնական կոմիտէտին սեպտեմբերի 1-ի նիստի ժամանակ։

◆ Դատական պալատի ծառայողները որոշել են պատերազմի ընթացքում իրանց ստացած ռոճիկներից 2% յատկացնել վիրաւոր և պահեստի զինուորների ընտանիքներին։ Նոյն նպատակի համար. շրջանային դատարանի ծառայողները պատերազմի ընթացքում իրանց ռոճիկներից յատկացնելու են 2%։

◆ Խաղողագործութեան և գինեգործութեան կոմիտէտի ընտրած պատգամաւորութիւնը ներկայացաւ նահանգապետին, խընդ-

բելով նրան բացատրել, թէ տարածվում է արդեօք պատերազմի ժամանակ ալկոհոլային խմիչքների վրա դրված արգելքը և՞ գինու վրա։ Այն դէպքում, եթէ արգելքը վերաբերում է և խաղողից պատրաստած գինուն, պատգամաւորութիւնը խնդրում է նահանգապետին միջնորդել գինին դուրսը ծախելու թոյլտւութեան մասին։

◆ Դիղոմի գիւղի (Թիֆլիսի գաւ.) այգեգործներն ու բանջարանոցատէրերը մի խնդրագրով դիմել են նահանգապետին, որի մէջ բողոքում են ոստիկանութեան այն կարգադրութեան դէմ, որ իրանց թոյլ չէ տրվում առաջվայ պէս մթերքները միանգամից ծախել վաճառականների վրա և գնալ իրանց սովորական աշխատանքներին, այլ ստիպված պէտք է միան մինչև ժամը 12-ը, որպէսզի մթերքները ծախեն բնակիչների վրա։ Բողոքողները միջնորդում են նահանգապետի առաջ՝ փոխել այդ կարգադրութիւնը և թոյլատրել իրանց առաջվայ կարգով «ազատ» առևտուր անել։

◆ Նահանգապետը առաջարկել է քաղ. վարչութեան մի շաբթով ևս երկարաձգել մթերքների վերաբերեալ իր հաստատած սակագինը։

◆ Ռուսական դրամատիկական միութեան անդամները քննում էին այն հարցը, թէ տեղին է, արդեօք, պատերազմի ժամանակ ներկայացումներ կազմակերպել։ Խորհրդակցութիւնից յետոյ նրանք որոշեցին, որ հիմք չը կայ ներկայացումներ չը տալու, այլ ընդհակառակը, դրամատիկական միութեանը անհրաժեշտ է աշխատել առանց ձեռքերը ծալած նստելու։ Ներկայացվող պիէսները լինելու են առաւելապէս պատերազմական կեանքից, ինչպէս օրինակ՝ Սումբաթովի «Старый закалъ»-ը, Տարսկիի «Боевыя товарищи», [illegible]

[illegible]

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՎՐԱՑ ԽՕՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԻՑ

[illegible]

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Թիֆլիս, 28 օգոստ.

[illegible]

Ա. Պետրոսեան

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

[illegible]

◆ Պոտսդամի Դուէլայի անդամ Ա. Զախնկէլէն, [illegible]

[illegible]

ՆՈՐ ՍՏԱՑՎԱԾ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

1) «Եւլյագրէր ագրոր», [illegible] Թիֆլիս, 1914 թ., էջ 32, գ. 50 կ. 2) «Մուրճ» [illegible] 1913 [illegible] 1914 [illegible]

[illegible]

ներին։

Վարչութիւնս պարտք է համարում շնորհակալութիւն յայտնել իր կազմակերպած ներկայացման մասնակցող բոլոր անդամներին։

Վարչութիւնս յայտնում է նոյնպէս իր անկեղծ շնորհակալութիւնը և Տ. Ց. Բէգլարեանին և Օդեսայի բժշկական կուրսերի V կուրսի ուսանող Գ. Բաղդասարեանին, որոնք վարչութեանս նախագահ Տ. ք. Տօնականեանի հետ միասին հանգանակութիւն արին Աբասթումանում, տեղական պահեստիների ընտանիքներին օգնելու համար, և որից գոյացած 204 ր. ով վարչութիւնս խնամում է մի քանի ընտանիքներ առանց ազգի խտրութեան։

Կ. Հ. Բ. Ընկ. Աբասթումանի ճիւղի՝
Վարչութիւն

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԺՕՐԷՍԻՆ ՍՊԱՆՈՂԻ ՑՈՒՑՄՈՒՆՔՆԵՐԸ

Ժօրէսին սպանող Րաուլ Վիլլէն դատական քննիչի մօտ յայտնեց, որ ինքը Ժօրէսին սպանեց նրա համար, որ «այդ մարդը շատ վնաս է հասցրել իր հայրենիքին»։ Սպանութեան օրը, առաւօտեան, Վիլլէն կարդաց զանազան լրագիրներ և համոզվեց, որ Գերմանիայում պատերազմական լուրջ պատրաստութիւններ են տեսնվում։ Այդ բանը նրան խիստ գրգռեց։ Ցերեկը նա կարդաց լրագիրների յատուկ յաւելուածները ֆրանսիական զօրահաւաքի մասին և այն ժամանակ նա վերջնականապէս վճռեց սպանել Ժօրէսին։ Մտնելով «Humanitè» թերթի խմբագրատուն, Վիլլէն հարցրեց Ժօրէսին և, բացասական պատասխան ստանալով՝ որ նա այնտեղ չէ, գնաց կաֆէ, ուր և գտաւ նրան։ Մնացածը յայտնի է։

Վիլլէնը դատախազվել է իր տասի ձեռքով և չափազանց ստուածավախ ոգով։ Նրա կրօնական մանիան մինչև այնտեղ էր հասնում, որ նա շատ անգամ սրբում էր այն աթոռները, որոնց վրա նստել էին իր տատի հիւրերը, որպէս գի դրանով ջնջի աթոռների վրայից մարդկանց մեղքերի հետքերը… Վիլլէն թուլամիտ անձնաւորութիւն է։ Նրա ազգականների մէջ կան ֆիզիքապէս մի քանի աննորմալ մարդիկ։

ՊԱՐՍԿԱԿԱՆ ՆՕԹԵՐ

Ատրպատականի հարաւ-արևելեան կողմը բռնում է Խամսայի բարեբեր նահանգը, Զէնջան կենտրոնական քաղաքով։ Ըստ աւանդական սովորութեան, Ատրպատականի կուսակալը նշանակվելիս է եղել ժամանակի գահաժառանգը, ուստի և նա իր իրաւասութիւնը եթէ ոչ պաշտօնապէս, գոնէ անուղղակի կերպով տարածել է նաև շրջակայ նահանգների, այն է՝ Զէնջանի և Գիլանի վրա։

Յեղափոխութեան շրջանում Հաջի Սամադ-խան Սուջա-ուդ-Դովլէն ձեռք ձգելով Ատրպատականի կուսակալութիւնը՝ իր եղբայր Սարդարը Մայիդին նշանակեց Խամսայի նահանգապետ։ Մի առ ժամանակ ամեն ինչ խաղաղ էր ընթանում, սակայն վերջին ժամանակներս ռուսական կուսակի հետ միասին՝ Սուջա-ուդ-Դովլէի կուսմն էլ կամենում էին ձգել Թէհրանի խիկար դիպլօմատները. և ահա՝ Խամսայի կալուածատէր Ջանշա-խանին դրդում են խուլ պայքար սկսել Սարդարը Մայիդի դէմ։ Որքան և Ջանշա-խանը ներկայացնում է իրանից Խամսայում մի լուրջ ույժ, ունենալով հսկայական կարողութիւն, տէր լինելով Խամսայի մեծ մասի գիւղերի, ունենալով մի քանի հազար մարտիկ հպատակներ, բոլորն էլ լաւ զինված և պատրաստ նրա հրամանին, բայց և այնպէս նա չէ յանդգնում դուրս գալ Սարդարը Մայիդի դէմ՝ երկիւղ կրելով նրա եղբայր Սամադ-խանից։

Ջանշա-խանն էլ, որպէս պարսկաստանի բոլոր ֆէօդալները, իր հզօր դիրքին հասել է իր անօրինակելի խստութիւններով և հպատակների վրա գործադրած բարբարոսութիւններով։ Քանի քանիսին նա չնչին պատճառներով ինքն անձամբ է խեղդել-սպանել, իսկ խոշտանգել տուածներին թիւ ու համար չը կայ։ Վերջին ժամանակներս ինչ-որ բողոքներ են լինում նրա դէմ Խամսայի նահանգապետ Սարդարը Մայիդին։ Վերջինս հրաւիրում է Ջանշա-խանին Զանջան որոշելու իւրաքանչիւրի իրաւասութեան սահմանները. Ջանշա-խանը ոչ միայն հրաժարվում է ծուղակի մէջ ընկնելուց, այլև հաւաքելով իր անբաւ կարողութիւնը՝ ճանապարհվում է Թէհրան։ Ղազվինից նա սկսում է բանակցել մինիստրութեան հետ, և ահա երկու շաբաթվայ ընթացքում ստանում է կարգադրութիւն՝ վերադառնալ իբրև նահանգապետ Զանջան և ստանալ ամեն ինչ Սարդարը Մայիդից։ Ի պատասխան մինիստրութեան, Սարդարը Մայիդն իր կողմից պատասխանում է. «Դուք չէք կինձ յանձնել Խամսայի նահանգապետութիւնը, որ ձեր կարգադրութեամբ էլ ես յանձնեմ մի ուրիշին. ես ձեզ հետ ոչ մի կապ չունեմ»… Կարճ ու կտրուկ պատասխան։ Ջանշա-խանը վերադառնալով իր կալուածները, հաւաքում է իր մարտիկներին, լաւ զինում և պատրաստվում, Թէհրանից օգնական զօրք ստանալով, արշաւել Սարդարը Մայիդի վրա. իսկ վերջինս, վստահ իր եղբօր զինուորական ույժի վրա, ինքն էլ իր կողմից պատրաստվում է ոչ միայն դիմադրութեան, այլև արշաւանքի՝ Ջանշա-խանի վրա։ Թէև ռուսները շատ աշխատեցին այդ եղբայրասպան կռւի առաջն առնելու, բայց որովհետև այժմ Թէհրանի դիպլօմատների քթածակերն այլ տեսակի հոտ է մտել, ուստի և չաջողվեց…

Տեսնենք երկու հզօր մարդագայլերը երբ են սկսելու անխնայ և քստմնելի գեղջուկներին միմեանց անխնայ և բարբարոսաբար կոտորել տալու խրախճանը, որից ամեն դէպքում պէտք է աշխատեն իրանք օգտվելու։ Իսկ «գալուստիկաւոր» դէմօկրատներն ու պանիսլամիստները Թէհրանում զբաղված են եւրօպական պատերազմի հեռագրական լուրերով։

Մար
Րաշտ

Խմբագիր-հրատարակիչ՝
Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՀՐԱՒԷՐ

Կիրակի, ցերեկվայ ժամը $11^1/_2$-ին, օգոստոսի 31-ին 1914 թ., Քամոյեան ս. Գէորգ եկեղեցում նշանակված է ծխական արտակարգ ընդհանուր ժողով։

Զբաղմունքի առարկաներն են՝

1) Դպրոցի վերաբերեալ մի շարք անյետաձգելի հարցեր։

2) Ընթացիկ հարցեր։

Քամոյեան ս. Գէորգ եկ.
Հոգաբարձութիւն

816. 1—1

Ախալցխայի Կարապետեան և Եղինսարէթեան ծխական դպրոցների ուսուցչական խմբերը ԿԱԶՄՎԱԾ ԵՆ. հրաւէր չը ստացողները ազատ են։

809. 2—2

Էմ. ք. Նազարեանցի գրքերից մեզ մօտ ծախվում են հետևեալները.

1) Ընտիր հատ. ա. մ. 5-դ տպ. Արձակ . . . 80 կ.
2) Ընտիր հատ. բ. մ. 2-դ տպ. Բանաստեղծ. . . 80 կ.
3) Խաչեր . . . 30 կ.
4) Ոտանաւորներ երեխաների համար . . . 40 կ.

Գումարով գնողներին, 10-ից ոչ պակաս, 20% զիջում։ Ծանապարհի ծախսը (վերադիր վճարով) մեզանից։

Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, Авлабаръ. Константиновская ул. 3. М. М. Назарьянцъ.

(ե. հ. շ.) 818. 10—1

Ամառվա 30-ակաև թուբլով

ուսուցիչ և ուսուցչուհի ամուսինների ընտանիքում ընդունվում են փոքրահասակ երկու-երեք հոգի՝ ԱՇԱԿԵՐՏ-ԱՇԱԿԵՐՏՈՒՀԻ իբրև նախկերնիկ։ Կը հսկեն դասերին և դաստիարակութեան։ Կարող են օգտվել դաշնամուրից։ Հասցէն հարցնել Թամզոյեան դպրոց, Միքայէլեան փողոց № 38.

815. 2—1

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ
Քամալեանց Ս. գրքի
Կազմած

„ՅԻՍՈՒՍԻ ԿԵԱՆՔ“

դասագիրքը, Ե. տարի. Թոյլատրած Վեհափառ դիւանից։ Էջ 176 գինը 50 կ.։ Մինչև օրս նրա յօրինած կրօնի միւս գրքերը՝ Ա. տարի 10 կ., Բ. տարի 20 կ., Գ. տարի 30 կ., Դ. տարի («Մարգարէներ») 40 կ., վաճառվում են Թիֆլիսի գրախանութներում 20% զեղչով։

(ե. շ.) 761. 5—5

„ՄՇԱԿԻ“ ԽՄԲԱԳՐԱՏԱՆԸ ՎԱՃԱՌՎՈՒՄ ԵՆ

L. SOLUSOՅԻ հետևեալ երկերը.

1) ԽՈՍՏՈՎԱՆՈՒԹԻՒՆԸ, թարգմ. Սուրխաթեանի . . . 30 կ.
2) ԿՕՆՖՈՒՑԻՈՍ (Չինական իմաստունը), խմբագրութեամբ Լ. Ն. Տօլստոյի, կազմեց Ա. Բուլանժէ, թարգմ. Սուրխաթեանի . . . 7 կ.
3) ԱՍԱՑՈՒԱԾՆԵՐ ՄԱՀՕՄԷԴԻ, ընտրված Լ. Տօլստոյից, թարգ. Լ. Դանիէլեանի . . . 5 կ.
4) ՔՈՅՐԵՐԸ, թարգ. Դանիէլեանի . . . 5 կ.
5) ԻՆՉՈՎ ԵՆ ԿԵՆԴԱՆԻ ՄԱՐԴԻԿ, թարգմ. Լ. Դանիէլեանի . . . 10 կ.

Նրանք, որոնք այս գրքերից մի-մի օրինակը պահանջեն մեզանից փոքր կանխիկ ուղարկելով, կը ստանան 10% զեղչ և ճանապարհածախսը մեզ վրա։ Վերադիր վճարով պահանջողներին զեղչ չի լինի։

Հասցէն՝ Ред. газ. «Мшакъ», Тифлисъ.

10—10

Միական և պետական դպրոցների համար իմ կազմած

Կրօնի դասագրքերը

Ա. տարի	. .	25 կ.
Բ. »	. .	25 »
Գ. »	. .	25—30 կ.
Դ. »	. .	30 »
Ե. »	. .	50 » (Հին-Ուխտ)
Զ. »	. .	50 » (Նոր-Ուխտ)
Է. »	. .	45 » (Գործք-Առք.)

Կարելի է ստանալ՝

1. Ինձ մօտ՝ Тифлисъ. Бебутовская 52.
2. «Գիր» գրավաճառանոցում (որտեղ է և պահեստը) և՝
3. Միւս հայ գրավաճառների մօտ։

Կանխիկ վճարողներին 25% զեղչ։

Սահակ ա.-ք. Սահակեանց

(ե. շ.) 792. 5—3

Մամուլի տակ է

Յ. ՏԷՐ-ՄԻՐԱՔԵԱՆԻ
«ԻՐԱՑՐՋԱՆՆԵՐԻ ՎԵՐԱԾՎԱԾ ԹՈՒԱԲԱՆԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԻ ԺՈՂՈՎԱԾՈՒԻ»

Գ. տար., Գ. հրատ., բարեփոխված մեծ քանակութեամբ աւելի բարդ խնդիրներով և որոշ տեսակների վերածված խնդիրների առանձին խմբակցութիւններով։

Պահեստը «Գիր» գրախանութում է, ուր վաճառվում են այս դասագրքի նաև Ա.+Բ. և Դ. հատորները։

Ա.+Բ-ի գինը 30 կ., միասնբերինը՝ 35-ական։

(30, 3, 7) 807. 4—2

ԲԱՆԿՈՒՄ

փնտրում եմ Թղթակցի պաշտօն ՌՈՒՍԵՐԷՆ, ՖՐԱՆՍԵՐԷՆ և մասամբ ԱՆԳԼԻԵՐԷՆ լեզուներով։

Դիմել «Մշակի» խմբագրութեան։

817. 2—1

Ուսումնարան-պանսիօն Օ. Կ. ՕՐԲԵԼԵԱՆՑԻ

(Հիմնված 1844 թւին)։

Երեխաներ (տղաներ և աղջիկներ) պատրաստվում են պետական միջնակարգ բոլոր դպրոցները մտնելու համար։ Երեխաների ընդունելութիւնը սեպտեմբերի 1-ից, իսկ զբաղմունքների սկիզբը սեպտեմբերի 4-ից։

Лермонтовская ул. № 1. 819. 4—1

ԹԱՒՐԻԶԻ Թեմական դպրոցի համար հարկաւոր է հայոց լեզուի, պատմութեան և գրականութեան

ՈՒՍՈՒՑԻՉ

24 դասով, 1800 րուբլի ռոճիկով։ Դիմել՝ Թիֆլիս, Առաջնորդարան.

811. 2—2

Հաղպաթի ս. Կարապետի

եկեղ.-ծխական ԴՊՐՈՑԻ աշակերտ-աշակերտուհիների ընդունելութիւնը Ա. և Բ. բաժանմունքներում սկսվել է օգոստոսի 26-ից։ Վերաքննութիւնները 29-ին և 30-ին. ուսումը սեպտեմբերի 1-ին։

Հոգաբարձութիւն

813 2—2

**ԿԱՐ ՈՒ ՁԵՒԻ ԴՊՐՈՑ
Ն. Գ. ՇԱՀՈՒՄԵԱՆ-ԴԱՇՏՈՅԵԱՆԻ**

Ուսանգվում են նաև շքեղ ձեռագործներ։ Կուրսը տեւում է 1—4 տարի, նայած աշակերտուհիների հասակին։ Ընդունվում են պատուէրներ կանանց և երեխայոց զգեստների և սպիտակեղէնի։ Ընդունելութիւնը ամենայն օր, առաւօտեան ժամը 10—2-ը և երեկ. 5—6-ը։ Հասցէն՝ Экзаршеская площадь, № 5.

814 10—2

**Վ. ՍՄԲԱՏԵԱՆԻ
Մանկական պարտէզում եւ ուսումնարանում**

պատրաստվում են տղաներ, աղջիկներ բոլոր պետական միջնակարգ դպրոցներ մտնելու։ Ներկայ թւի մայիսին քննութեան ենթարկվող երեխաները բոլորը աջողութեամբ քննութիւնը բռնեցին։ Մայրենի լեզուն հայ երեխաներին պարտադիր է։ Թոյլերի հետ պարապում են ճաշից յետոյ։ Ընդունելութիւնը ամենայն օր՝ 9—2, $4^1/_2$—8 ժ., պարապմունքները սեպտեմբերի 1-ից։ Փողոց Պասկևիչի, № 13։

812. 5—2

ԳԱՅԻԱՆԵԱՆ ՕՐԻՈՐԴԱՑ ԴՊՐՈՑՈՒՄ

Ընդունելութեան քննութիւնները և վերաքննութիւնները սկսվելու են օգոստոսի 26-ից։ Ուսումը սկսվելու է սեպտեմբերի 1-ից։

(շ.ե.հ.) 791. 5—5 Տեսուչ դպրոցի՝ Ս. ԱԲՈՎԵԱՆ

Առևտրի եւ Արդիւնաբերութեան Մինիստր. տնօրէնութեան ներքոյ գտնվող

**Տ. Մ. ՓԻԼՕՅԵԱՆԻ
ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԳԻՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ԿՈՒՐՍԵՐՈՒՄ**

Թիֆլիս, Միքայէլեան պր. 24/2. Տէլէֆօն № 976.

Տալիս են երկսեռ անձերին մասնագիտական առևտրական կրթութիւն։ Դասընթացքն աւարտողներին տրվում են ատտեստատներ։

Գործնական զբաղմունքները կատարվում են կուրսերում՝ Լոնդոնի Pitman և Պարիզի Pigier դպրոցների ձևով կազմակերպված Muster-Comptoir-ում։ Նիւթերն առնվում են բէալ կեանքից։ Առարկաներն են. ա) պարտադիր. 1) Հաշուապահութիւն (պարզ, իտալ., գերմ., ֆրանս., ամերիկական, բանկային և գործարանական). 2) Առևտրական թւաբանութիւն. 3) Քաղաքատնտեսութիւն. 4) Օրէնսգիտութիւն (առևտրական իրաւունք, մուրհակի կանոնադրութիւն). 5) Առևտրական թղթակցութիւն. 6) Թւաբանութիւն համրիչի վրա. 7) Վայելչագրութիւն (ամենավատ ձեռքի ուղղումը), արագագրութիւն. բ.) ոչ-պարտադիր. 1) Օտար լեզուներ. 2) Ստենոգրութիւն. 3) Դակտիլօգրաֆիա (բեմինգտոն և այլ.) և 4) Առևտր. թղթակցութիւն օտար լեզուներով։ Զբաղմունքները կատարվում են և դասերը-դասեր։ Ունկնդիրների թւի շատութեան պատճառով բացվում է երկրորդ զուգընթաց բաժանմունք, որը մանաւանդ յարմար է օտարաքաղաքացիների համար։ Ունկնդիրների թիւը սահմանափակված է։ Պարապմունքների սկիզբը յունվարի 15-ին։ Խնդիրների ընդունելութիւնը առ. ժամը 10—12-ը և երեկ. 4—7-ը։ Ծրագիրը և կանոններն ուղարկվում և տրվում են ձրիաբար կուրսերի շէնքում։ Կուրսերը ֆիրմաներին յանձնարարում են հաշուապահներ, օգնականներ և առևտր. այլ ծառայողներ՝ կուրսերի ընթացաւարտներից և իրանց ընդունակութեամբ աչքի ընկնողներից։ (Ընթացիկ տարում կուրսերն ունեցել են 334 ունկնդիր, որոնցից 67 հոգի իգական սեռից)։

Կուրսերի հիմնադիր՝ Տ. ՓԻԼՕՅԵԱՆ

(օ. մ.) 720. 0—18

Типографія канцеляріи Намѣстника Его Императорскаго Величества на Кавказѣ, Лорисъ-Меликовская улица, домъ казенный